

**Gebiedsvisie Windenergie Fase 1:
resultaten interviews / gesprekken**

**in opdracht van de provincie Drenthe
en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze**

INHOUD

Voorwoord.....	2
1 Inleiding.....	3
1.1 Gebiedsvisie Windenergie.....	3
1.2 Werkwijze interviews / gesprekken.....	4
1.3 Leeswijzer.....	5
2 Achtergrond.....	6
3 Resultaten interviews / gesprekken.....	8
3.1 Opmerkingen ten aanzien van het besluitvormingsproces.....	8
3.2 Karakterisering op hoofdlijnen.....	9
3.3 Opmerkingen voor het vervolg.....	12
Bijlage 1: lijst geïnterviewden.....	15
Bijlage 2: gestelde vragen tijdens de interviews.....	16
Bijlage 3: resultaten interviews.....	17
Bijlage 4: gesprekken met dorpsbelangenorganisaties.....	49
Bijlage 5: gestelde vragen aan de dorpsbelangenorganisaties.....	50
Bijlage 6: resultaten dorpsbelangenorganisaties 1 november 2011.....	51
Bijlage 7: resultaten dorpsbelangenorganisaties 9 november 2011.....	54
Bijlage 8: in gesprek met jongeren.....	59
COLOFON.....	62

VOORWOORD

Voor u ligt de ‘oogst’ van de interviews en gesprekken die hebben plaatsgevonden in het kader van de Gebiedsvisie Windenergie, fase 1. Wij hebben deze gesprekken in het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën gevoerd in opdracht van de provincie Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze met het doel de verschillende invalshoeken ten aanzien van windenergie aan bod te laten komen. Tijdens de gesprekken zijn tal van onderwerpen de revue gepasseerd en zowel de voor- als tegenstanders hebben hun mening met diverse argumenten onderbouwd. Ook zijn veel vragen en opmerkingen aan ons meegegeven.

Vanuit onze neutrale positie hebben wij opgetekend wat er tijdens de gesprekken naar voren is gebracht. Het is niet aan ons om de argumenten te wegen: dat is aan de verantwoordelijke bestuurders. Onze drijfveer is de inbreng van de verschillende gesprekspartners zo goed mogelijk te verwoorden en vast te leggen. Door duidelijk in beeld te brengen wat er leeft en speelt in het gebied hopen wij bij te dragen aan een zorgvuldig besluitvormingsproces.

Wij kijken terug op een bijzondere opdracht omtrent een zeer actueel onderwerp dat gepaard gaat met de nodige commotie en emoties. Tijdens de gesprekken was sprake van een grote betrokkenheid. We zijn steeds hartelijk ontvangen bij de mensen thuis, op kantoor, in de dorpshuizen van Gasselternijveen en Gieterveen en ook in de jeugdsoos van Eerste Exloërmond.

Vanaf deze plaats willen we alle personen die hebben bijgedragen aan deze rapportage hartelijk danken voor de medewerking en de oprechte wijze waarop een ieder zijn / haar inbreng heeft geleverd.

Namens Elzinga & Oterdoom Procesmanagement,

Titian Oterdoom

1 INLEIDING

1.1 Gebiedsvisie Windenergie

In juni 2010 is de Provinciale Omgevingsvisie door de Provinciale Staten van Drenthe vastgesteld. In deze omgevingsvisie is het veenkoloniale gebied van de provincie grotendeels aangemerkt als zoekgebied windenergie. Binnen dit zoekgebied zijn diverse initiatieven ontstaan voor het plaatsen van windmolens. Deze initiatieven moeten goedgekeurd worden door de overheid. Initiatieven tot 100 megawatt (MW) vallen onder verantwoordelijkheid van de gemeente en grote windparken (groter dan 100 MW) vallen onder verantwoordelijkheid van het Rijk.

De provincie Drenthe is van mening dat het niet de bedoeling is om de Veenkoloniën vol te zetten met windparken. Er moet gekeken worden naar de geschiktheid van locaties, de mogelijke omvang en de opstellingsmogelijkheden voor windturbines. Tegen deze achtergrond werken de provincie en de gemeenten Borger-Odoorn, Aa en Hunze, Emmen en Coevorden samen om tot een Gebiedsvisie Windenergie te komen.

Hiermee willen de genoemde partijen het volgende bereiken:

- een beoordelingskader voor windparken (minimaal vijf turbines) formuleren;
- communiceren met de bevolking;
- de voor- en nadelen voor het gebied en de bevolking in beeld brengen en verbindingen maken tussen windenergieprojecten en andere (sociaal-economische) ontwikkelingen in het gebied, zoals andere vormen van duurzame energie en demografie.

In het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën is inmiddels sprake van twee omvangrijke initiatieven waarbij de beoogde energieproductie per initiatief groter is dan 100 MW: windpark de Drentse Monden (300 - 450 MW) en windpark Oostermoer (120 tot 150 MW). Deze initiatieven vallen onder de Rijks Coördinatie Regeling (RCR). De besluitvorming ten aanzien van deze initiatieven door het Rijk en de totstandkoming van de Gebiedsvisie Windenergie lopen dus parallel aan elkaar. De provincie en gemeenten willen met de Gebiedsvisie Windenergie zo veel mogelijk invloed uitoefenen op de besluitvorming door het Rijk. Opgemerkt wordt dat aan de Groningse zijde van de N33 ook een omvangrijk initiatief actueel is: windpark N33 (120 MW). Ook dit plan valt onder de RCR regeling van het Rijk.

In het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën (het gebied binnen de gemeentegrenzen van Borger-Odoorn en Aa en Hunze) komt de Gebiedsvisie in twee fasen tot stand. In de eerste fase worden belanghebbenden en betrokkenen in het gebied geconsulteerd om zorgvuldig de verschillende standpunten en belangen in beeld te brengen. In dit kader hebben de provincie Drenthe en de gemeenten Borger-Odoorn en Aa en Hunze opdracht gegeven aan Elzinga & Oterdoom Procesmanagement om de thema's, standpunten en belangen inzake windenergie in beeld te brengen. Voor u liggen de resultaten van de interviews en gesprekken met diverse partijen in het gebied.

1.2 Werkwijze interviews / gesprekken

De opdrachtgevers hebben een lijst met te interviewen organisaties/personen aangeleverd. Andere partijen/betrokkenen zijn niet uitgesloten: zij konden zich ook melden voor deze interviewronde en daar is in beperkte mate gebruik van gemaakt. Er is naar gestreefd om op basis van een heldere werkwijze zo nauwkeurig mogelijk de resultaten van de interviews en gesprekken vast te leggen. Hierbij zijn drie groepen onderscheiden en per groep is een andere werkwijze toegepast (zie onderstaande toelichtingen). Het gaat om de volgende groepen:

- a) te interviewen instanties en personen;
- b) gesprekken met dorpsbelangenorganisaties en
- c) in gesprek met jongeren.

Ad a: te interviewen instanties en personen

Op basis van de door de opdrachtgevers aangeleverde gegevens is contact gezocht met de betreffende personen en zijn de interviews ingepland (zie bijlage 1). Voorafgaand aan de interviews zijn de vragen naar de te interviewen personen toegestuurd (bijlage 2). Dit gaf hen de gelegenheid om de interviews voor te bereiden en in eigen kring de standpunten / meningen af te stemmen.

Van de interviews is een verslag gemaakt dat vervolgens als concept aan de geïnterviewde personen is voorgelegd. Op basis van de reacties zijn de verslagen, voor zover van toepassing, aangepast en vervolgens is de definitieve versie weer toegestuurd naar de geïnterviewde personen. Hierbij is door de geïnterviewden toestemming verleend om de definitieve versies van de verslagen op te nemen in deze rapportage. De resultaten van deze interviews zijn weergegeven in bijlage 3.

Ad b: gesprekken met dorpsbelangenorganisaties

Naast organisaties / privé personen zijn ook dorpsbelangenorganisaties gevraagd om hun inbreng te leveren. Voor het merendeel van de dorpsbelangenorganisaties geldt dat de achterban bestaat uit de bewoners van het betreffende dorp. Dorpsbelangenorganisaties richten zich met name op het organiseren van gezamenlijke activiteiten / feestelijke gelegenheden in het dorp waar iedere inwoner aan deel kan nemen. Vanuit deze gemêleerde achterban is het voor de besturen niet doenlijk om het standpunt van de inwoners te verwoorden wanneer het gaat om controversiële onderwerpen als windenergie. Daarvoor is de achterban te divers en liggen de verschillende meningen te ver uit elkaar. Tegen deze achtergrond zijn de vragen meer in algemene zin gesteld met als doel om met elkaar te bespreken wat er leeft en speelt in de verschillende dorpsgemeenschappen.

Er zijn in totaal 17 verschillende dorpsbelangenorganisaties in en om het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën benaderd. Er zijn twee avonden georganiseerd (1 november in dorpshuis 't Roem te Gasselternijveen en 9 november in het dorpshuis te Gieterveen) en hier hebben 11 organisaties aan deelgenomen (zie bijlage 4). Daarnaast heeft de Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond schriftelijk haar reactie aangeleverd. Ook de dorpsbelangenorganisaties hebben vooraf de vragen ontvangen (bijlage 5). Tijdens de avonden zijn de vragen besproken en is ter plekke de inbreng van de deelnemers gevisualiseerd en vastgelegd. Door deze werkwijze waren de deelnemers in de gelegenheid om direct te reageren op de weergave van hun inbreng en kon één en ander correct worden verwoord. De resultaten van de beide avonden treft u aan in de bijlagen 6 en 7. In bijlage 7 is ook de schriftelijke reactie van de Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond opgenomen.

Ad c: in gesprek met jongeren

Daarnaast is contact gezocht met jongeren in het gebied om ook van hen te vernemen hoe zij aankijken tegen de initiatieven met betrekking tot windenergie. Dankzij contact met mevrouw D. Streutker, ambulante jongerenwerker van welzijnsorganisatie Andes, is op 18 november jl. de jeugdsoos in Eerste Exloërmond bezocht. Aan de hand van een aantal stellingen met betrekking tot windenergie konden de jongeren hun mening kenbaar maken. Vervolgens is gevraagd naar de argumenten. Er is met twee groepen gesproken: de groep jonger dan 14 jaar en de groep ouder dan 14 jaar. Door sterk wisselende deelname is het gesprek met de groep ouder dan 14 jaar niet goed uit de verf gekomen. De resultaten (zie bijlage 8) kunnen dan ook niet als representatief worden beschouwd voor de mening van de jongeren in dit gebied.

1.3 Leeswijzer

In vervolg op dit inleidende hoofdstuk is een korte beschrijving gegeven van het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën op basis van de inbreng tijdens de gesprekken en interviews (hoofdstuk 2). Hiermee is de situatie / achtergrond geschetst van waaruit de meningsvorming ten aanzien van windenergie in dit gebied plaatsvindt. In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan het besluitvormingsproces en de te onderscheiden groepen op basis van de interviews en gesprekken. Hoofdstuk 3 wordt afgesloten met opmerkingen, vragen, zorgen en ideeën die relevant zijn voor de verdere invulling van de Gebiedsvisie Windenergie.

De 'oogst' van de gevoerde interviews en gesprekken is weergegeven in de bijlagen 1 t/m 8.

Dit vormt de kern van dit rapport: de resultaten van de interviews en gesprekken.

Achtereenvolgens treft u de volgende bijlagen aan:

bijlage 1: lijst geïnterviewden;

bijlage 2: gestelde vragen tijdens de interviews;

bijlage 3: resultaten interviews;

bijlage 4: gesprekken met dorpsbelangenorganisaties;

bijlage 5: gestelde vragen aan de dorpsbelangenorganisaties;

bijlage 6: resultaten dorpsbelangenorganisaties 1 november 2011;

bijlage 7: resultaten dorpsbelangenorganisaties 9 november 2011 (inclusief schriftelijke reactie St. Streekbelangen 1^e Exloërmond) en

bijlage 8: in gesprek met jongeren.

2 ACHTERGROND

Over de Veenkoloniën is al veel gezegd en geschreven. Het is niet de bedoeling om dat in deze rapportage dunnetjes over te doen, dit rapport heeft immers tot doel om de resultaten van de interviews / gesprekken weer te geven. Wel is onderstaand een beknopte beschrijving weergegeven van de kenmerken van het gebied zoals die tijdens de gesprekken en interviews naar voren zijn gebracht: tegen deze achtergrond vormen de inwoners hun mening ten aanzien van de initiatieven met betrekking tot de windmolens.

De inwoners zijn trots op hun gebied en woonomgeving. Tegelijkertijd valt een ietwat fatalistische houding te bespeuren ten aanzien van ontwikkelingen die op het gebied afkomen: men haalt al snel de schouders op vanuit het idee dat het toch geen zin heeft om de stem te roeren. Uiteraard is dit een veralgemenisering maar als zodanig tijdens meerdere gesprekken wel naar voren gebracht.

Kenmerkend voor de Veenkoloniën is het open, grootschalige ontginningslandschap met lintvormige dorpen. In het oostelijk deel van Drenthe vormt de overgang van de hooggelegen Hondsrug een karakteristieke gradiënt naar het lager gelegen voormalig veengebied. Deze karakteristieke omgeving is voor verschillende mensen aanleiding geweest om juist hier te gaan wonen, op zoek naar rust en ruimte.

De rust, ruimte en landschappelijke variatie trekken ook veel recreanten aan. Met name ouderen en jonge gezinnen die niet te ver willen reizen weten dit gebied te vinden voor hun vakantie / vrijetijdbesteding. Recreatie en toerisme vormen belangrijke economische sectoren: in Borger-Odoorn levert deze sector ca. 25% van de inkomsten op en in Aa en Hunze ongeveer 20%. Naast verschillende kleinschalige initiatieven (bed& breakfast, galleries e.d.) zijn het weer bevaarbaar maken van vaarten, het Hunze project (hermeandering van de Hunze) en de ontwikkeling van het beoogde Geopark voorbeelden van initiatieven om de toeristische aantrekkelijkheid van het gebied verder te vergroten.

Het veenkoloniale gebied wordt gedomineerd door het agrarisch gebruik. De landbouwsector kent echter een onzekere toekomst in verband met de hervorming van het landbouwbeleid. Dit geldt specifiek voor de Veenkoloniën waar de teelt van aardappels voor zetmeelproductie (AVEBE) een belangrijke bron van inkomsten vormt voor de agrariërs in dit gebied. De subsidies voor deze teelt eindigen in 2012. Ook het beëindigen van de melkquotering in 2015 brengt de nodige onzekerheid met zich mee. De boeren worden voor hun inkomen afhankelijker van de wereldmarkt en de ontwikkeling van de wereldmarktprijzen voor agrarische producten laat de laatste jaren een grillig beeld zien.

Het midden- en kleinbedrijf is niet sterk vertegenwoordigd in dit gebied: er is sprake van een ijle economische structuur. Door alle internationale ontwikkelingen is de economische situatie zorgelijk en in dit gebied is sprake van stagnatie / achteruitgang van de economie.

Ook wordt het gebied geconfronteerd met krimp en vergrijzing: de bevolking neemt af en het aandeel ouderen neemt toe. Hierdoor komen de voorzieningen onder druk te staan en is concentratie van scholen en voorzieningen een actueel onderwerp. Tegelijkertijd zijn investeringen nodig in nieuwe woningen / voorzieningen die aansluiten bij de behoeften van de ouder wordende bevolking: een kleinere groep moet de toenemende kosten ophoesten.

De lagere overheden krijgen meer taken toebedeeld, onder andere op het gebied van zorg en welzijn, maar zien hun financiële ruimte afnemen onder druk van de noodzakelijke bezuinigingen. Kortom: er liggen diverse opgaven in dit gebied, er moet veel gebeuren maar de financiële middelen zijn beperkt.

Een adequaat toekomstperspectief geeft antwoord op de vragen en opgaven die in dit gebied spelen. Waar willen we waar naar toe, wat is daar voor nodig en hoe gaan we dat organiseren? De opgaven zijn helder maar tegen de achtergrond van de veranderende omstandigheden is het nu zoeken geblazen naar de juiste antwoorden op basis van een reëel verdienmodel. De insteek van de voor- en tegenstanders van het plaatsen van windturbines in dit gebied is sterk verschillend als het gaat om de invulling van het toekomstperspectief.

3 RESULTATEN INTERVIEWS / GESPREKKEN

In de bijlagen is de 'oogst' van de interviews en gesprekken weergegeven. Het is niet doenlijk om dit geheel hier samen te vatten. Dat zou ook geen recht doen aan de inbreng van de personen waar mee gesproken is. Wel is in dit hoofdstuk aandacht besteed aan een aantal belangrijke opmerkingen / conclusies ten aanzien van het besluitvormingsproces (paragraaf 3.1). Ook is op hoofdlijnen een karakterisering geschetst van de te onderscheiden groepen (paragraaf 3.2). Tenslotte zijn diverse opmerkingen, vragen, zorgen en ideeën weergegeven die tijdens de interviews en gesprekken naar voren zijn gebracht en relevant zijn voor de verdere invulling van de Gebiedsvisie Windenergie (paragraaf 3.3).

3.1 Opmerkingen ten aanzien van het besluitvormingsproces

Het besluitvormingsproces met betrekking tot windenergie verdient, diplomatiek gesproken, geen schoonheidsprijs. Bewoners in het gebied voelen zich overvallen, krijgen onvoldoende / geen objectieve informatie en worden geconfronteerd met verschillende besluitvormingstrajecten die dwars door elkaar heen lopen. Hierbij valt 'de overheid' uiteen in verschillende ministeries, de provincie en de gemeenten met verschillende sporen, snelheden, bevoegdheden en procedures.

Tegen deze achtergrond is er geen basis voor vruchtbaar overleg tussen de verschillende partijen in het gebied. Door de lopende RCR procedures is er immers geen blanco situatie / neutrale start waar partijen elkaar kunnen treffen om samen mogelijke uitkomsten te verkennen. De mogelijke impact van de initiatieven en de gebrekkige informatie leiden tot onzekerheid en emoties. Dit betekent dat er geen goede uitgangssituatie is voor gesprekken tussen de verschillende belanghebbenden, betrokken partijen en bewoners. Hiermee ontbreekt het fundament voor een gezamenlijke zoektocht naar een passende invulling van de initiatieven ten aanzien van windenergie.

Daar waar een interactieve planvorming met partijen en bevolking niet haalbaar is, zullen de betrokken overheden zelf tot kaders en randvoorwaarden moeten komen voor de plaatsing van windmolens in dit gebied. Provincie en gemeenten worden opgeroepen om transparant te werken, partijen en bevolking goed te informeren en nauw te betrekken bij de achtereenvolgende stappen: luister goed naar de inbreng zoals verwoord in de bijlagen en beantwoord de naar voren gebrachte vragen / opmerkingen / suggesties!

Van de Gebiedsvisie Windenergie wordt verwacht dat het duidelijkheid biedt, zodat de verschillende partijen en bewoners weten waar ze aan toe zijn. Opgemerkt wordt dat het Rijk de beslissende partij is ten aanzien van de verschillende initiatieven boven de 100 MW (RCR) en niet de provincie / gemeenten. Er wordt van uitgegaan dat de argumenten vanuit het gebied de besluitvorming van de betrokken ministeries zullen beïnvloeden.

3.2 Karakterisering op hoofdlijnen

De gesprekken hebben in willekeurige volgorde plaatsgevonden. Deze volgorde is terug te vinden in bijlage 3 waar de resultaten van de achtereenvolgende interviews zijn weergegeven. Dit betekent dat de voor- en tegenstanders niet gegroepeerd zijn: de lezer krijgt de verschillende argumenten, vragen, opmerkingen en ideeën in willekeurige volgorde gepresenteerd. Toch tekenen zich wel degelijk duidelijke groepen af. In deze paragraaf is een karakterisering op hoofdlijnen weergegeven.

Uit de interviews en gesprekken blijkt dat er op hoofdlijnen vier groepen te onderscheiden zijn:

- *de initiatiefnemers / voorstanders;*
- *de tegenstanders;*
- *een groep die kritisch staat ten opzichte van de (omvang van de) plannen maar op dit moment vooral veel vragen heeft en*
- *de bewoners waarvan een grote meerderheid problemen heeft met de grootschalige opzet van de windparken en de daarmee gepaard gaande aantasting van het landschap.*

Initiatiefnemers / voorstanders

Het plaatsen van windmolens wordt door de voorstanders gezien als een belangrijke economische impuls voor dit gebied. Er wordt ingespeeld op de maatschappelijke behoefte aan duurzame energie, het plaatsen en onderhouden van de windmolens geeft (tijdelijk) extra bedrijvigheid en het biedt de mogelijkheid om extra inkomsten te genereren in dit gebied. Door de komst van windmolens vindt er weer economische ontwikkeling plaats en wordt een nieuw hoofdstuk toegevoegd aan de economie van dit gebied: eerst energie op basis van turf, toen de landbouw en nu de landbouw in combinatie met de productie van duurzame energie.

De Veenkoloniën zijn dunbevolkt en het open landschap zonder obstakels biedt uitstekende mogelijkheden om hier windmolens te plaatsen. Hiermee wordt invulling gegeven aan de maatschappelijke behoefte aan schone energie en de landelijke opgave voor het produceren van windenergie. Voor de boeren in het gebied is de toekomst onzeker en dankzij de productie van windenergie wordt een extra tak aan het bedrijf toegevoegd. Hierdoor worden de risico's gespreid, wordt financiële basis van de landbouwbedrijven versterkt en kan meer geïnvesteerd worden in het bedrijf en/of andere, aan de landbouw gerelateerde, vormen van duurzame energie. Gesproken wordt over de ontwikkeling van een energielandschap waarin verschillende vormen van groene energie worden opgewekt.

De initiatiefnemers doen wat de overheid voor ogen heeft, ze steken hun nek uit, gaan financiële risico's aan en investeren fors in het gebied. Zij verwachten van de gemeenten en provincie een constructieve houding om samen op te trekken in de Rijks Coördinatie Regeling (RCR) die van toepassing is voor de grootschalige initiatieven. Door de krachten te bundelen kunnen mogelijk nieuwe ontwikkelingen naar dit gebied gehaald worden, bijvoorbeeld verschillende productievormen van duurzame energie. Door kennis op het gebied van duurzame energie te bundelen en een informatie- / bezoekerscentrum op te zetten wordt een nieuwe stroom bezoekers naar dit gebied getrokken.

De voorstanders erkennen dat hun plannen de nodige impact op het landschap hebben. Er zijn verschillende ideeën voor de ruimtelijke invulling waarbij aansluiting wordt gezocht bij de karakteristieken van het landschap. Vanuit deze groep is meerdere keren aangegeven dat ze het belangrijk vinden dat ook de bevolking profiteert. De initiatiefnemers willen graag in gesprek om hiervoor een passende invulling te vinden.

Tegenstanders

Tegenstanders zien windmolens juist als een ontwikkeling die de karakteristieke kenmerken van dit gebied teniet doet. Daarmee slaat het de basis weg voor het aantrekken van toeristen en nieuwe bewoners. De komst van windmolens is in hun ogen het tegengestelde van een reëel verdienmodel. Slechts een kleine groep in het gebied profiteert, maar de impact van de windmolens op de omgeving zorgt voor een verslechtering van het woon- en leefklimaat. Hierdoor komen er geen nieuwe bewoners naar dit gebied, zullen bewoners uit het gebied verhuizen en worden de problemen met betrekking tot waardedaling van het vastgoed, de krimp en vergrijzing juist versterkt.

De economische betekenis van toerisme en recreatie is in dit gebied veel groter dan de landbouw. Het open, karakteristieke landschap, de rust en de ruimte zijn 'unique selling points' (usp's) voor dit gebied. Elders wordt het drukker en krappere en dat betekent dat de eigenschappen van dit gebied steeds unieker worden waardoor de aantrekkelijkheid wordt versterkt. Deze usp's vormen dan ook de basis voor de toekomst van dit gebied.

Om deze eigenschappen van het gebied te behouden en verder te ontwikkelen wordt al veel in het gebied geïnvesteerd, zowel grootschalig (o.a. opnieuw bevaarbaar maken van vaarten, hermeandering Hunze) als kleinschalig (ateliers, bed&breakfast). Ook de initiatieven met betrekking tot het beoogde Geopark versterken de aantrekkelijkheid van het gebied. De komst van windmolens doet deze investeringen te niet.

Daarom zetten de tegenstanders in op behoud en ontwikkeling van de bestaande landschappelijke waarden en de karakteristieke rust en ruimte in dit gebied. Hier passen geen windmolens bij: ze gaan voor de nul optie. De tegenstanders zullen voor hun verzet alle mogelijkheden benutten: alle legale middelen zullen worden ingezet.

Kritische groep met veel vragen

Waar de voor- en tegenstanders een uitgesproken mening hebben heeft deze groep juist een genuanceerde mening en vooral veel vragen. Deze vragen hebben sterk te maken met de grote behoefte aan informatie. Het is lastig om een gefundeerde mening te vormen als niet duidelijk is wat het uiteindelijke doel is, welke randvoorwaarden van toepassing zijn en hoe één en ander vorm krijgt: waar praten we nu precies over?

Het streven naar duurzame energie kan op verschillende manieren ingevuld worden. Er is grote behoefte aan het verkennen van verschillende scenario's om de doelstelling in te vullen: welke alternatieven zijn er en hoe pakken deze alternatieven uit voor het gebied? Hiermee wordt ook duidelijk wat de impact op andere belangen is: laat de voor- en nadelen zien en maak een kosten-baten analyse ten aanzien van de verschillende alternatieven.

Vanuit deze groep wordt er voor gepleit om investeringen in het gebied (o.a. project Hunze, ontwikkeling Geopark) niet weg te gooien. Ook wordt aandacht gevraagd voor het voorkomen van gezondheidsproblemen: houd de afstand tot woningen zo groot mogelijk.

De bewoners

Uit de gesprekken met de dorpsbelangenorganisaties komt duidelijk naar voren dat de gebrekkige informatie, de ondoorzichtige besluitvorming en onzekerheid over wat er nu precies gebeuren gaat, leiden tot de nodige emoties en commotie in het gebied. Dit wordt geïllustreerd door citaten als *“het gaat hier om meer dan alleen de productie van schone energie, namelijk de leefbaarheid van het platteland”* en *“de zorgen voor onze organisatie bestaan vooral uit het bewaren van eenheid in het dorp, voor de leefbaarheid in een klein dorp is eenheid onontbeerlijk”*.¹

Het steekt de mensen dat de informatievoorziening tekort schiet en dat volksvertegenwoordigers (met name van de provincie) zich niet in het gebied laten zien. Er is grote behoefte om de impact op het gebied duidelijk te maken: bij het nemen van beslissingen moet men wel weten wat er leeft en speelt. Een grote meerderheid is geen voorstander van de huidige plannen voor windenergie: er zijn grote zorgen over impact op de woon- en leefomgeving. De bewoners worden tekort gedaan wanneer dit wordt geduid als NIMBY gedrag (not in my backyard): men is niet tegen duurzame energie, ook niet in dit gebied, maar een radicale omslag van een open agrarisch landschap naar een industrieel landschap gaat te ver.

De impact op het landschap tast niet alleen het woongenot aan maar doet ook afbreuk aan private investeringen in woning en bedrijf: de aantrekkelijkheid van het gebied gaat achteruit, woningen worden nog moeilijker verkocht, de krimpproblematiek wordt versterkt en de middenstand krijgt het nog moeilijker. Ook zijn er veel vragen over mogelijke gezondheidsproblemen. Naast verlichting, slagschaduw en geluidsproductie van de windmolens wordt hierbij wordt speciaal aandacht gevraagd voor de geluidsgolven met een lage frequentie: dit geluid draagt heel ver en kan invloed hebben op het evenwichtsorgaan. Ook consequenties van trillingen door de grond zijn een bron van zorgen. Er is nu geen / weinig achtergrondgeluid en er zijn nauwelijks obstakels. Hierdoor worden de signalen van de windmolens niet gedempt. De impact zal in dit gebied dan ook groter zijn dan elders in Nederland waar het niet zo open en stil is.

Vanuit de dorpsbelangenorganisaties kwam de boodschap dat er serieus gedacht wordt om vanuit de bevolking in coöperatief verband aan de slag te gaan met verschillende vormen van duurzame energie. Het gaat om andere manieren om reductie van CO2 uitstoot te bewerkstelligen: kleinschalig, passend bij het gebied met voordeel voor iedereen in plaats van een kleine groep en zónder aantasting van het landschap.

¹ Citaten ontleend aan de schriftelijke inbreng van de Stichting Streekbelangen 1^e Eloërmond.

3.3 Opmerkingen voor het vervolg

In de bijlagen zijn diverse opmerkingen, vragen, zorgen en ideeën verwoord die tijdens de interviews en gesprekken naar voren zijn gebracht. Onderstaand zijn onderwerpen weergegeven die relevant zijn voor de verdere invulling van de Gebiedsvisie Windenergie.

Opmerkingen:

- door de stilte en openheid van het landschap is er geen absorptie / demping van de signalen van de windturbines: de impact is in dit gebied groter dan elders en dat vraagt om maatwerk in plaats van gemiddelde waarden als het gaat om normen voor hinder / overlast;
- houd de afstand windmolens – woningen zo groot mogelijk: geluid is namelijk de ‘trigger’ van de hinder;
- ten aanzien van de optimale ruimtelijke inpassing: zet de bril op van Noord-Nederland in plaats van deelgebieden;
- binnen Drenthe zijn de Veenkoloniën landschappelijk het meest geschikte gebied, de rest van de provincie vrijwaren van windmolens;
- plaats windmolens op industrieterreinen en niet in het open agrarisch landschap;
- sluit aan bij de windmolenparken aan de grens van Drenthe (Duitsland, Overijssel): zo heb je de minste visuele impact;
- sluit aan bij initiatieven in Emmen / Hogeveen / Coevorden: niet meer realiseren dan de afgesproken 200 MW;
- sluit aan bij logische landschapselementen (wegen, randen open gebied, kanalen, ..);
- sluit aan bij de ontginningsgeschiedenis en de hieruit voortvloeiende verkavelingspatronen;
- geen Flevolandse toestanden: in één keer de ruimtelijke opstelling voor het hele gebied bepalen met één soort turbines (uniformiteit);
- open gebied accentueren door windmolens aan de randen te plaatsen;
- win de energie daar waar het gebruikt wordt: transport van de energie levert veel energieverlies op;
- geef tijdelijke bouwvergunning af (max 25 jaar) in plaats van een permanente vergunning: meer grip vanuit de overheid.

Vragen:

- breng in kaart wat beter uitpakt: inzetten op windenergie of inzetten op behoud landschap ten behoeve van wonen, recreatie en toerisme?
- doelstellingen m.b.t. duurzame energie kunnen op verschillende manieren gerealiseerd worden: welke opties zijn er, hoe scoren verschillende alternatieven ten opzichte van de huidige situatie en hoe verhouden ze zich tot andere belangen in het gebied?
- de houding van burgers wordt sterk bepaald door de wijze van betrokkenheid bij het project en door de vraag of men er zelf beter van wordt: wat is een passende invulling van ‘profijt voor de streek’, welke opties zijn hiervoor en hoe ziet dat er concreet uit?
- kan de komst van windturbines en bijbehorend verdienmodel bijdragen aan een adequate aanpak van de krimpproblematiek en zo ja, hoe?
- toevoegen van windenergie legt extra beslag op de huidige elektrische infrastructuur: de infrastructuur moet meegroeien met het stijgende aanbod en dat vraagt de nodige inspanningen en investeringen:
 - . hoe wordt vraag en aanbod op elkaar afgestemd;
 - . wie is waar verantwoordelijk voor en
 - . hoe worden de kosten verdeeld?
- hoe zit het met planschade wanneer er sprake is van waardedaling van onroerend goed en wie betaalt dat?
- hoeveel ruimte is er voor de bewoners is om invloed uit te oefenen op het besluitvormingsproces: waar hebben we nog iets over te zeggen?
- wat is de impact op het project LOFAR?

Zorgen:

- spanning / tweespalt binnen de dorpen / leefgemeenschappen;
- impact op de woon- en leefomgeving: trillingen, geluid, licht, slagschaduw, afslag van ijs;
- invloed op de gezondheid (specifieke aandacht wordt gevraagd voor de effecten van ver dragende laag frequente geluidsignalen);
- impact op het landschap.

De impact op het landschap is vaak aan de orde geweest tijdens de gesprekken en interviews. Hoe het gebied er straks uit komt te zien is nu niet bekend. De initiatiefnemers spreken van hoge windturbines (masthoogten vanaf 100 meter, hier komt de lengte van de wieken nog bij). Met zo'n omvang zijn de molens van grote afstand te zien en wordt een heel groot gebied beïnvloedt. De maximale productie (aantal MW's) die in de verschillende initiatieven worden genoemd leiden tot een zeer omvangrijke energieproductie door talrijke windmolens waardoor het aanzien van dit gebied sterk zal veranderen. De zorg is uitgesproken dat dit leidt tot een transitie van het huidige, open agrarische landschap naar een industrieel landschap. Hierbij zijn de volgende opmerkingen naar voren gebracht:

- er komen geen nieuwe bewoners naar dit gebied;
- een deel van de huidige bewoners trekt weg;
- hierdoor wordt het nog moeilijker om huizen te verkopen (extra daling vastgoedwaarde);
- verergert de krimp problematiek (zorg, voorzieningen, wonen);
- komen recreatie en toerisme als belangrijkste bron van inkomsten niet meer uit de verf en
- is er geen basis meer voor de middenstand in het gebied.

Ideeën:

- energielandschap in parkachtige setting

Er is vanuit de initiatiefnemers gesproken over de ontwikkeling van de Veenkoloniën tot een energielandschap waarbij naast windenergie verschillende vormen van duurzame energie worden opgewekt. In een parkachtige setting biedt dit kansen voor het aantrekken van recreanten en toeristen die één en ander graag willen bekijken, hier willen ontspannen en/of informatie zoeken. Door hier recreatieve, educatieve en toeristische elementen te koppelen kan een nieuwe stroom bezoekers naar dit gebied op gang gebracht worden. In Duitsland zijn hier goede ervaringen mee (windtestcentrum Kaiser Wilhelmskoog). Dit kan uitgebouwd worden met een kenniscomponent: de Veenkoloniën als expertise centrum duurzame energie. Zoek hierbij aansluiting bij de ontstaansgeschiedenis van het gebied en de opeenvolgende fasen met energiewinning op basis van turf, de ontwikkeling van de landbouw met nu een nieuw hoofdstuk waarin de landbouwsector fors bijdraagt aan de productie van duurzame energie. Gewezen is op de aanwezigheid van een pingoruïne op de grens van verschillende ontginningspatronen: dit biedt aanknopingspunten voor een dergelijk bezoekerscentrum.

- kleinschalige alternatieven

Tijdens de tweede bijeenkomst met dorpsbelangenorganisaties is er voor gepleit om de focus te verleggen van windenergie naar andere manieren om de CO2 uitstoot tegen te gaan: het gaat ten slotte om reductie van de CO2 emissies op basis van het Kyoto-verdrag en dat kan op verschillende manieren ingevuld worden.

Hierbij is gesproken over kleinschalige initiatieven: zoek naar kleinschaligheid, besparing, biomassa, zonnecellen, aardwarmte, etc. Dit zijn vormen die in dit gebied goed passen waarbij iedereen profiteert en die bovendien voor een langere periode extra werkgelegenheid in dit gebied opleveren. Hierbij wordt verwezen naar de trias energetica:

1. eerst besparen;
2. dan inzet van duurzame energiemiddelen (verschillende mogelijkheden) en tenslotte
3. voorzien in de restbehoefte door efficiënt gebruik van de minst belastende vormen van fossiele energie.

De provincie en gemeenten worden opgeroepen om deze gedachten samen verder te ontwikkelen. Mogelijk kan de prijsvraag van de E.O. Wijers Stichting als kapstok dienen om dit verder handen en voeten te geven.

Nota Bene:

Bovenstaand zijn relevante onderwerpen onder de aandacht gebracht voor het vervolgproces. Deze weergave is echter verre van volledig, daarom wordt voor een compleet beeld verwezen naar de bijlagen.

- - -

BIJLAGE 1: LIJST GEÏNTERVIEWDEN

Onderstaand zijn de organisaties en personen weergegeven die in het kader van de Gebiedsvisie Windenergie geïnterviewd zijn.

organisatie

GGD Drenthe
privé persoon
privé persoon
ASTRON / LOFAR
O.V.B.O.
AVEBE
LTO Noord
St. recreatieondernemers N en O Drenthe / St. bestemming Borger-Odoorn
Natuur- en milieufederatie Drenthe
Windpark De Drentse Monden
Groenpark Boerveen
Windpark Greveling
Plan Drouwenerveen
Platform Storm
Tegenwind Hunzedal
WindNEE
Woningcorporaties
RWE
BOKD

vertegenwoordigd door

mw. M.Meijerink
mw. G. De Vries-Leggedoor
dhr. J.N.H.Elerie
dhr. P. Bennema en dhr. A.J. Boonstra
dhr. H.J.Schippers
dhr. E. Koops
dhr. D. van Rozen
dhr. F.J.J.Schouten
dhr. R. Hoekstra en mw. J. van den Berg
dhr. H.W. ten Have, dhr. H. Olthuis en dhr. A.P. Vermeulen
dhr. H. Mentink
dhr. H.J. Speelman en dhr. H. Hoiting
dhr. J. Ritsema en dhr. M. Hoving
dhr. R. Banerji en dhr. Feiken
dhr. R. Rietveld en dhr. E. Sijtsma
dhr. J. Breimer en dhr. Brandwijk
dhr. J. Dijk, dhr. J. Boekholt en dhr. L. van Diemen
mw. M. Van Gemert en dhr. H. Akerboom
dhr. D.J. Keegstra

BIJLAGE 2: GESTELDE VRAGEN TIJDENS DE INTERVIEWS

- 1. Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?**
- 2. Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?**
- 3. Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie**
 - in het algemeen en
 - in het bijzonder in de Veenkoloniën?
- 4. Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?**
- 5. Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?**
- 6. Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?**
- 7. Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?**
- 8. Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?**

BIJLAGE 3: RESULTATEN INTERVIEWS

1. Tegenwind Hunzedal, de heren Rietveld en Sijtsma

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	De vereniging Tegenwind Hunzedal. De leden van de vereniging komen uit de acht dorpen rondom Annerveen; het is een afgekaderd gebied. Hiervoor is gekozen omdat de verschillende deelgebieden in Oost-Drenthe eigen kenmerken hebben en het lastig is om dit binnen één vereniging onder te brengen: Andere omstandigheden zorgen voor een eigen specifiek geluid. Als rechtsvorm is gekozen voor een vereniging, met betalende leden, serieuze achterban. Dit is een bewuste keuze geweest. De vereniging bestaat uit ca. 400 leden en iedere dag komen er leden bij. Posters van de actiegroep hangen ook bij mensen die niet lid van de vereniging zijn, hier wordt nog actie op ondernomen.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Dhr. Rietveld is woordvoerder voor de vereniging en is inhoudelijk deskundig. Dhr. Sijtsma is vertegenwoordiger van het dorp Eexerveen. Ieder dorp heeft haar eigen actiegroep. Door vertegenwoordigers uit deze actiegroepen samen te voegen is er een kerngroep gevormd (acht personen). Het bestuur bestaat uit vijf personen. Vanuit de vereniging wordt lijn aangebracht in de belangenbehartiging. De achterban bestaat uit de leden van de vereniging. De rol van de vereniging houdt niet op bij het actievoeren tegen windenergie, maar gaat ook om het aandragen van alternatieven. Alle openbare activiteiten van de collega-actiegroepen probeert de heer Rietveld te bezoeken.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	De statuten van de vereniging zijn net goedgekeurd. Hierin wordt de noodzaak van duurzame energie onderschreven. De vereniging heeft geen problemen met de landelijke doelstelling van 6000 MW windenergie. Wel heeft de vereniging grote problemen met het plaatsen van grootschalige windparken in dit gebied. Er spelen twee problemen: <ol style="list-style-type: none"> 1. de keuze voor windenergie begint een halsstarrige keuze te lijken en 2. het besluitvormingsproces verloopt niet netjes. <p>Toelichting:</p> <p>Ad 1: De vereniging vecht tegen de keuze voor windenergie in dit gebied. Binnen de ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie, is windenergie op land uitontwikkeld en over 5 tot 10 jaren is het qua kostprijs niet meer concurrerend ten opzichte van andere vormen van duurzame energie. Onder de kostprijs valt ook de schade aan de omgeving. Zonne-energie ligt qua kostprijs dicht tegen windenergie aan. Zonne-energie doet geen afbreuk aan de omgeving en is over 5 -10 jaar qua kostprijs nagenoeg hetzelfde als windenergie. Daarom ruimte laten voor omschakeling naar andere vormen van duurzame energie. Een molen wordt in 10 jaar afgeschreven en het subsidietraject duurt ook 10 jaar. Daarna nauwelijks kosten (onderhoudskosten), dus aantrekkelijk voor de eigenaar. Dit betekent dat er geen motivatie is om de molen na 10 jaar weg te halen. Een keer geplaatste molens zullen dus ook lange tijd blijven staan.</p> <p>Ad 2: De structuurvisie is nog in de inspraakfase. De structuurvisie moet de basis zijn voor het energiebeleid. Nu is het andersom: op basis van de huidige stimuleringsregeling (de subsidie) wordt windenergie gerealiseerd, maar het beleid moet nog vastgesteld worden. Dit geeft lastige conflicten. Het is onduidelijk voor de mensen die hiermee te maken hebben: bij wie moet je zijn en wanneer is welk argument valide? Als je het wel begrijpt, is het lastig uit te leggen. De stimuleringsregeling voor o.a. windenergie is gebaseerd op het Kyotoverdrag. In 2004 is het BLOW-akkoord tot stand gekomen om windenergieprojecten tot uitvoer te brengen en anno 2011 moet de structuurvisie (ruimtelijk kader) nog worden vastgesteld.</p> <p>Landelijk wil men 6000 MW aan windenergie realiseren. Dit is aangeduid als landsbelang. Hiervan moet nog 3500 MW worden</p>

	<p>gerealiseerd, dit hebben de provincies onderling verdeeld. De provincie Drenthe heeft 200 MW (ondergrens 200 MW, 280 MW maximaal) voor haar rekening genomen. Als Drenthe 200 MW heeft gerealiseerd, heeft ze voldaan aan het landsbelang. Gezien de betere perspectieven voor andere vormen van duurzame energie dringt Tegenwind Hunzedal erop aan verder geen windenergie te realiseren.</p>
<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p>Nadelen: Het moet gerealiseerd worden daar waar de windturbines geen schade brengen. In dit gebied wordt wel schade ervaren vanwege de verwachte geluidsproductie en de slagschaduw. De geluidsnorm voor windturbines is 47 dba. Dat staat gelijk aan de geluidsproductie van een snelweg. Dit is een stil gebied, dus zou een geluidsnorm van 35 dba veel passender zijn. De vereniging pleit voor een geluidsnormering van 35 dba aan te houden aan de gevel. Slagschaduw: wordt makkelijk over heen gestapt. Als het geluidsprobleem wordt opgelost, wordt het slagschaduwprobleem ook opgelost. De vereniging pleit voor een afstand van minimaal 1500-2000 meter tussen bebouwing en turbines. Het probleem is dat de normen theoretisch zijn en dat overschrijding van de normen heel moeilijk aan te tonen is. De exploitant is zelf verantwoordelijk voor de controle en dat werkt niet. De positie van de turbines moet zo uitgezocht worden, dat deze discussies niet hoeven plaats te vinden. Waar je ook kijkt in de wereld, nergens staan windturbines zo dicht bij de woningen.</p> <p>Voordelen: Windenergie biedt kansen voor de landbouw en boeren zien windenergie terecht als extra bron van inkomsten. Opmerking: 7-9% van de beroepsbevolking is werkzaam in de landbouw, inclusief de toeleverende en verwerkende industrie. 91% van de economie komt dus ergens anders vandaan. Het dus niet zo dat de economie teloor gaat als de agrariërs verdwijnen. Dit relativeert de voordelen van de plaatsing van de windturbines.</p>
<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?</p>	<p>Focus leggen op alternatieven voor windenergie. De oplossing is niet om helemaal iets anders op te zetten, maar om een mix te maken van de verschillende mogelijkheden aan duurzame energie. De energiebehoefte invullen door (een mix van) duurzame energie en tegelijkertijd de vraag naar energie beperken.</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>Nee, door de komst van windparken is er vooral economische schade. Om de economische problemen en de krimp juist tegen te gaan zijn in dit gebied verschillende ontwikkelingen en initiatieven tot stand gebracht o.a. op het gebied van natuur, recreatie, natuurproject van De Hunze, het bevaarbaar maken van de kanalen en het project van het Veen naar de Hondsrug. Dit wordt opgepikt, er komen leuke initiatieven. Als hier windturbines komen, zullen nieuwe initiatieven doodbloeden, doordat mensen hier niet meer naartoe komen. Ook investeringen zullen stoppen. De grootste oorzaak van waardedaling van huizen is krimp. Door de komst van windturbines zal dit probleem verergeren.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<p>Zorg is dat het profijt alleen bij de boer terecht komt: 25.000 euro per jaar voor het verpachten van de grond of 200.000 euro per jaar netto voor een turbine in eigen beheer (maar wel met ondernemersrisico). Door middel van de coöperatiegedachte kunnen lasten en baten worden verdeeld. Cruciaal is dat er geen schade ontstaat: voor- en nadelen moeten met elkaar in balans zijn.</p>
<p>Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?</p>	<p>De heer Sijtsma: De keuze voor dit gebied als zoekgebied moet nogmaals bekeken worden. Het toevoegen van het Hunzedal aan het totale gebied is niet zorgvuldig gebeurd. Niet alle aspecten zijn meegenomen (beschermd dorpsgebied, afstanden). De heer Rietveld : Er is een visie nodig hoe over 10 jaar duurzame energie vorm gegeven kan worden. Windenergie is straks achterhaald. Doe niet meer dan in landsbelang gehaald moet worden (in Drenthe 200 MW), daar waar zo weinig mogelijk schade ontstaat. Kijk naar alternatieven voor windenergie.</p>

<p>Bijzonderheden</p>	<p>Tenslotte vraagt Tegenwind Hunzedal nadrukkelijk aandacht voor de negatieve impact van windmolens op het landschap: de dreigende teloorgang van het open karakter van het landschap (zie onderstaande tekst).</p> <p>Door de komst van windmolens gaat de schoonheid van het landschap tot ver over de Hondsrug naar de knoppen. De dorpen krijgen zowel op het veen als op het zand een schouwspel te zien wat tot einde van dagen het uitzicht verziekt en mensen naar de huisarts zal drijven.</p> <p>Er wonen hier veel mensen die bewust zijn gekomen voor de rust, de weidsheid en de stilte. Deze kernwaarden worden elders in het land steeds schaarser en vormen in de toekomst zeer waarschijnlijk een economische drijfveer voor dit gebied. Vanwege de landschappelijke kwaliteiten zijn er pleidooien om dit gebied te plaatsen op de werelderfgoedlijst van de Unesco.</p> <p>Tenslotte brengt Tegenwind Hunzedal onderstaand citaat naar voren van de heer H. Berg, landschapsarchitect te Assen: <i>“Windmolens in de veenkoloniën</i> <i>Op de vraag of er in de Drentse veenkoloniën ruimte is voor windmolens zeg ik ja. In de grootschalige veenkoloniale gebieden is ruimte te vinden voor het plaatsen van windmolens, zoals in het mondengebied van de gemeente Borger-Odoorn en de veenkoloniën in de gemeente Emmen.</i></p> <p><i>Op de vraag, komt het gebied dat begrensd wordt door enerzijds Annerveensche-, Eexterveenschekanaal, Nieuwediep en anderzijds Spijkerboor, Eexterveen en Gieterveen ook hiervoor in aanmerking? zeg ik duidelijk nee.</i></p> <p><i>Enkele kenmerken van het gebied:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Het bovengenoemde relatief kleinschalige gebied ligt in de periferie van de veenkoloniën op de overgang van de randveenontginningen naar het veenkoloniale gebied</i> • <i>Het westelijk deel van het gebied behoort bij de kleinschalige randveenontginningen en het oostelijk deel bij de hoogveenontginningen van Annerveensche-, Eexterveenschekanaal en Nieuwediep.</i> • <i>Annerveensche- en Eexterveenschekanaal zijn aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Het hier gebruikte ontginningssysteem was “een enkel kanaal met eenzijdig wijkenstelsel”, een weinig voorkomend systeem in het grote gebied van de Gronings-Drentse veenkoloniën. Het karakteristieke bebouwingslint vormt een eenheid met het achtergelegen veenkoloniale agrarische gebied. Het veenkoloniale gebied loopt wat betreft de ontginningsgeschiedenis globaal tot halfweg het randveenontginningslint.</i> • <i>Veel van de oude boerderijplaatsen aan de oostzijde van het randveenontginningslint liggen op redelijk grote afstand van het bebouwingslint op zandopduikingen. Dit geldt ook voor de zone Nieuwediep-Gieterveen.”</i>
-----------------------	---

2. GGD Drenthe, mevrouw Meijerink

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	GGD Drenthe: de gemeentelijke gezondheidsdienst geeft voorlichting en adviezen m.b.t. de leefomgeving en gezondheid.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Mevrouw Meijerink werkt als milieugezondheidskundige voor alle gemeenten in Drenthe. Het is een onafhankelijke rol. De GGD geeft gezondheidsadviezen op basis van wetenschappelijke kennis, dus maakt de vertaalslag van wetenschap naar samenleving.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Neutraal standpunt.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Het belangrijkste is dat het windpark de gezondheid niet onevenredig aantast. Windturbines hebben invloed op de woon- en leefomgeving, o.a. vanwege de aanwezigheid in het landschap, geluid en slagschaduw. Met name geluid van windturbines wordt als hinderlijk ervaren.</p> <p>De hinder wordt van mens tot mens verschillend beleefd onder invloed van verschillende factoren (o.a. zichtbaarheid windmolens, economische belangen, gevoelens van onmacht en onrecht, etc). Hinder is het ervaren van je leefomgeving als minder prettig. Dat kan angst en stress veroorzaken en die kunnen weer verdere gezondheidsklachten opleveren. De GGD levert op dit punt een bijdrage aan de gebiedsvisie.</p> <p>In de wet is een bepaald niveau van hinder geaccepteerd: voor geluid van windturbines wordt dit gereguleerd door vastgestelde geluidsnormen. De GGD streeft er naar de hinder zo veel mogelijk te beperken. Uit onderzoek blijkt dat hinder door geluid van windturbines vermindert als er meer draagvlak is voor een windpark. In de emotie blijkt het lastig om aansluiting te vinden / goed met elkaar te communiceren. GGD Drenthe heeft contact gehad met onderzoekers bij het RIVM en de GGD Amsterdam. Zij geven aan dat, om de uiteindelijke hinder na realisatie te verminderen, er meer moet worden gedaan om draagvlak te creëren, o.a. door communicatie.</p> <p>Nu worden alleen voors en tegens besproken, maar er wordt niet geïnvesteerd in een goed gesprek, het inzicht krijgen in elkaars motieven en het streven naar een realisatie waar ook de bewoners achter staan. Als voorbeeld voor draagvlak onder de bevolking noemt GGD Drenthe een dorp in Duitsland (Feldheim) als voorbeeld. Hier wordt veel duurzame energie opgewekt door o.a. windenergie en biogas. De inwoners van de gemeente hebben zelf geïnvesteerd en hebben baat bij het windpark door o.a. lagere energielasten. Deze mensen ervaren nauwelijks tot geen hinder. Er is begrip voor elkaars situatie en dat is in dit project ook belangrijk. Een goede communicatie en inspraak in de planvorming is erg belangrijk. Als er geen draagvlak ontstaat, dreigen de volgende negatieve ontwikkelingen:</p> <p>1) frustratie over planvorming en 2) sociale tweedeling in de dorpsgemeenschap.</p> <p>In Amerika is het ‘wind turbine syndroom’ onderzocht door dr. Pierpont, maar volgens GGD Drenthe is dit onderzoek niet van voldoende kwaliteit om deze theorie aan te nemen. Het onderzoek had namelijk een te kleine populatie, geen controlegroep en is nooit peer-reviewed gepubliceerd. De onderzoeksgroep is door Pierpont juist geselecteerd op ernstige klachten waarvan echter niet is aangetoond dat dit het gevolg is van het geluid.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<p>- Het communicatieproces, leren begrijpen hoe bewoners hun leef- en woonomgeving ervaren.</p> <p>- Zo weinig mogelijk geluidsbelasting; windturbines zo ver mogelijk van de woonomgeving af. Het geluid is namelijk de ‘trigger’ van de hinder. Om hier bepaalde afstanden aan te binden is lastig; dit is o.a. afhankelijk van de hoogte van de turbine, het vermogen en de lengte van de rotorbladen en de weersomstandigheden.</p>

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Locale baten, die terug kunnen vloeien naar de gemeenschap. Begrip kweken voor elkaars motieven (voor- en tegenstanders).
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	-
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Communiceer! Een groot deel van de angst is onwetendheid, onbegrip en machteloosheid. Hier moet een communicatiedeskundige op gezet worden, die het proces goed kan begeleiden. Probeer omwonenden te betrekken bij de planvorming en zo mogelijk de exploitatiefase, en geef ze hierbij <i>reële</i> inspraakmogelijkheden. Daarnaast moeten de gezamenlijke plannen in het gebied bekeken worden in verband met het cumulatie-effect van o.a. geluid.
Bijzonderheden	Een volgende generatie zal wellicht minder aanstoot nemen aan windmolens: dit is voor hen dan een bekend onderdeel van de woon- en leefomgeving. Qua beleving is er dus mogelijk sprake van een generatieverschil; het kan echter ook zijn dat mensen die meer hinder ondervinden de omgeving zullen mijden .

3. Vereniging windpark Greveling, de heren Speelman en Hoiting.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Vereniging Windpark Greveling,
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heren Speelman en Hoiting zijn leden van het bestuur van de vereniging. Dertien landbouwers zijn lid van de vereniging. Deze boeren wonen in vier dorpen, Eexterveen, Annerveen, Eexterveenschekanaal en Annerveenschekanaal. Daarnaast wonen twee boeren in Annen, zij hebben land in dit gebied. Het gaat om totaal 900 hectare. Windunie is hier ook bij betrokken, als adviseur en als lid van de vereniging. Er is voor deze afbakening van het plangebied gekozen omdat deze boeren elkaar goed kennen, ze durven het met elkaar aan en het gebied heeft een ruimtelijke samenhang.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Standpunt: Windenergie is onderdeel van de energiemix. In dit gebied zijn hiervoor mogelijkheden. Een aantal boeren wilde al wel windenergie en met de planologische aanduiding als zoekgebied is het hier nu ook mogelijk. De landbouwsubsidies worden veranderd, daarom wordt vooruit gedacht om een inkomen te genereren. Toen dit gebied als zoekgebied was aangemerkt, kwamen er al vrij snel projectontwikkelaars die grond wilden huren voor windmolens. De landbouwers hebben dit opgepakt en zijn samen gaan praten over de mogelijkheden om zelf molens te beheren. Het idee is om één rij windturbines te plaatsen, 13 in totaal. Twee rijen turbines zouden mogelijk zijn, maar de vereniging wil rekening houden met de omgeving (slagschaduw, geluid). Het gaat dan om turbines van 3 MW, met een ashoogte van 100 meter en een wielengte van 50 meter. Mogelijkheden voor een hogere as zijn er ook, dit wordt in gedachten gehouden net als turbines met meer dan 3 MW. Als de techniek op het keuzemoment mogelijkheden geeft om met dezelfde molens meer energie op te wekken, gaat de vereniging dit serieus bekijken. Een mogelijkheid is er om met minder molens evenveel energie op te wekken. Het streven is om minimaal 40 MW op te wekken. Omdat het gebied een lijnenspel is worden de molens in een rechte lijn geplaatst, niet zigzag.

<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p>Voordelen: Als er wordt geïnvesteerd, wordt het hele gebied er beter van. Niet investeren geeft achteruitgang. Ook de bevolking wordt er beter van, dat is de doelstelling die de boeren voor ogen hebben. Er wordt gedacht dat de windmolens 200.000 euro per jaar gaan opleveren, maar dit is niet het geval. De heren Speelman en Hoiting geven aan dat een bedrag van € 20.000,- per jaar veel realistischer is. Staat er een molen op het land van de betreffende boer dan zal hij meer krijgen ter compensatie van verlies aan productiegrond (locatie molens en wegen naar de molens). De initiatiefnemers zijn afhankelijk van de stimuleringsregeling voor duurzame energie: het gat tussen de kostprijs van duurzame energie en fossiele energie wordt hierdoor vergoed. De verwachting is dat de energieprijzen omhoog gaat. Hierdoor neemt het verschil in kostprijs af en neemt de afhankelijkheid van subsidie af. De inkomsten zullen per jaar verschillen. Dit is afhankelijk van de wind. De molens vragen een forse investering. Hierdoor zullen de WOZ inkomsten van de gemeente toenemen, naast incidentele rekeningen van bouwleges. Dit zal de gemeente financiële opbrengsten opleveren en de gemeente kan er voor kiezen om deze middelen terug te laten vloeien naar de inwoners van het gebied. De boeren zelf willen in elk geval zorgen dat de hele gemeenschap profiteert van de windmolens.</p> <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het landschap wordt aangetast; - Slagschaduw: Hier zijn technische mogelijkheden voor waarbij de molen automatisch stil wordt gezet wanneer er sprake is van slagschaduw op de gevel van woningen (zelfsturend systeem); - Geluid: De oude generatie molens had een minimum van 1600 meter afstand. De nieuwe generatie molens maken minder lawaai, daarom is een minimum van 400 meter mogelijk (geluidsniveau vergelijkbaar met het geluid van een snelweg); - Waardedaling woningen: de initiatiefnemers verwachten dat dit mee zal vallen.
<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?</p>	<p>Betrokkenheid van de bevolking. Mensen zijn wel vóór windenergie, maar niet in dit gebied. Op dit moment wil men niet in gesprek. De verwachting is dat dit wel weer komt, omdat men heeft aangegeven wel mee te willen praten als het toch doorgaat. Nu wordt de kans nog gezien om het tegen te houden. Mensen groeten elkaar nog wel, op enkele personen na. Zorgpunt: De informatievoorziening van provincie en gemeenten moet echt verbeterd worden. Er is een avond vanuit de gemeente georganiseerd, waar mensen geen antwoord kregen op hun vragen en dan ontstaat het idee dat er iets te verbergen valt. Daarnaast heeft de gemeente aangegeven dat ze geen beslissing zouden nemen over windenergie en zes dagen later is de beslissing toch genomen. Hierdoor zijn mensen overvallen en dan ontstaat er veel emotie.</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>In het gebied is geen middenstand. Daardoor is het voor verenigingen lastig om sponsoring te krijgen voor activiteiten. Ook het voortbestaan van buurthuizen is een zorgpunt. Door de komst van de windmolens ontstaan er inkomsten bij de boeren, bij de gemeente en het streven is dat de hele bevolking in het gebied hiervan profiteert.. Hier zijn verschillende mogelijkheden voor. Mensen moeten alleen niet het gevoel krijgen dat ze worden omgekocht. Daarom zouden de initiatiefnemers het toejuichen wanneer bewoners zelf ook met ideeën en suggesties komen.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - opbrengsten in een gezamenlijke pot stoppen (fonds) waaruit jaarlijks een uitkering kan worden gefinancierd; - een gedeelte van de opbrengst gaat naar dorpsverenigingen; - energie wordt gezamenlijk ingekocht, wat korting geeft op de energierekening; - bewoners kunnen participeren, door obligaties te kopen. <p>Hier willen de boeren graag samen met de bevolking over doorpraten. Het is niet de bedoeling dat alleen de boeren er beter van worden. Wanneer door een externe organisatie windturbines worden geplaatst, heeft het gebied sowieso geen profijt.</p>

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - Windparken moeten niet te kleinschalig, dat levert weinig op en tegelijkertijd heb je dan ook schade aan het landschap. Eerst een paar turbines plaatsen en er later nog een paar bijzetten, werkt niet (verschillende soorten molens zijn niet mooi om te zien (zie Flevoland) en iedere keer een nieuwe m.e.r. procedure kost veel tijd en geld); - Communicatie met de bevolking en tussen de verschillende partijen: hierin heeft de overheid een voortrekkersrol. De boeren willen dit graag samen doen met de overheid, maar de manier waarop is nu onduidelijk. Openbare avonden zijn niet geschikt, is gebleken. Tegenstanders geven direct hun mening en de sfeer wordt daardoor erg bepaald. De vraag is hoe de verschillende partijen tot goed overleg komen.
Bijzonderheden	Geen bijzonderheden.

4. de heer Elerie, privé persoon

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Niet direct een belang, interesse vanuit het verleden.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Geen directe rol of achterban.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: Er moet duidelijkheid zijn vanuit de overheid wat wel en wat niet kan, anders ontstaat er onduidelijkheid en worden groepen tegen elkaar opgezet. Veenkoloniën: Het past in de traditie: alles wat moest gebeuren, werd naar de Veenkoloniën gestuurd. Dat geldt nu ook voor windenergie. Windturbines hebben invloed op de ruimtelijke beleving. Vanuit de contrastwerking met de Hondsrug (reliëf) zijn windmolens van 200 meter niet gepast in de randveenontginningen. Het Mondengebied (Borger-Odoorn, Emmen) is door de grootschaligheid geschikter voor windenergie. De heer Elerie pleit voor inperking van het zoekgebied op basis van duidelijke criteria.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen: Voor de boeren economisch voordeel Plan maken zodat de hele omgeving er iets aan heeft.</p> <p>Nadeel: Het heeft geen economische stuwung, het levert in beperkte mate werkgelegenheid op.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Inkadering van het zoekgebied windenergie op basis van de cultuurhistorische analyse, het visuele aspect en de belevingswaarde. Zorg hierbij voor een duidelijke communicatie vanuit de overheid en maak duidelijk op basis van welke argumenten keuzes worden gemaakt. 2. Communicatie en afstemming bij de Provincie tussen de verschillende afdelingen: cultuurhistorie, aardkundige waarden en landschap. Ook nadrukkelijk aandacht voor de relatie met het Hunzeproject, het Geopark en de esdorpen Drentsche Aa.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Kansen: de bewoners iets teruggeven (compensatie).

Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Compensatie in het ruimtelijke vlak, positieve elementen toevoegen aan het landschap (recreatieterrein, fietspaden, een park, zwemplas). De heer Elerie pleit ervoor om het windpark ook echt als park in te richten en de recreatieve voorzieningen in dit park zelf een plek te geven.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dit project vraagt grote zorgvuldigheid en een proactieve houding van de overheid. Openheid over totstandkoming zoekgebieden. Locale kennis is hierin erg belangrijk. Ook het samenspel tussen provincie en gemeenten moet goed ingevuld worden. 2. Ten aanzien van het proces benadrukt de heer Elerie dat belanghebbenden niet geconfronteerd moeten worden met bewoners. Dit om onzuiverheid in de discussie en sociale spanningen te voorkomen. Daarom de volgende drie stappen: <ol style="list-style-type: none"> a. Kader maken samen met alle bewoners (nadere inkadering zoekgebied) b. Vanuit dit kader in overleg met initiatiefnemers windmolens c. Met burgers en initiatiefnemers samen zoeken naar optimale invulling.
Bijzonderheden	-

5. Groenpark Boerveen, de heer Mentink.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Groenpark Boerveen. Daarnaast LTO-afdelingsvoorzitter.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Voorzitter. Vereniging met 17 leden, waarvan 16 boeren uit het gebied. De 17 ^e is Windunie Development, brengt expertise binnen.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: de heer Mentink ziet de noodzaak van duurzame energie: minder afhankelijk worden van fossiele energie. De rijksoverheid streeft naar 14% aan duurzame energie. Dit betekent dat ook windenergie fors moet bijdragen aan de energiemix. Veenkoloniën: hier zijn goede mogelijkheden.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Voordelen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Realisatie van duurzame energie; 2. Door windenergie krijgen de boeren een beter toekomstperspectief (4^e gewas) en dat is hard nodig gelet op de landbouwhervormingen (GLB) en afschaffing melkquotum; 3. Boeren krijgen de mogelijkheid om te blijven investeren in hun bedrijf en dat is gunstig voor de toeleverende en verwerkende industrie; 4. Daarnaast (beperkte) werkgelegenheid voor plaatsen, onderhoud en administratie van de windmolens; 5. Doordat de boeren het zelf oppakken is er de mogelijkheid om ook de bewoners in de streek mee te laten profiteren, een internationaal bedrijf doet dat niet.

	<p>Nadelen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het uitzicht verandert 2. Slagschaduw 3. Geluid 4. Het levert spanning op in het gebied tussen voor- en tegenstanders.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Iedereen is voor duurzame energie maar als er dan concreet invulling aan gegeven wordt (windmolens) is het NIMBY effect nadrukkelijk aanwezig. De overheid moet hierin een vasthoudende rol spelen om invulling te geven aan haar duurzaamheidsbeleid. In de praktijk komt dat niet goed tot zijn recht en mist de burger een goede informatievoorziening en regie op het proces. Het is van belang dat de partijen op een constructieve manier met elkaar in gesprek komen.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Ja, windenergie is een eerste initiatief om vanuit de landbouw fors bij te gaan dragen aan duurzame energie. Het idee is om dit verder uit te bouwen naar andere vormen van duurzame energie (zonne-energie, biogas, hergebruik afvalstromen, terugwinnen van warmte, etc.). Hierbij nadrukkelijk kijken naar samenwerking binnen de keten (o.a. AVEBE) en tussen verschillende landbouwbedrijven (bio based economy en energiecascadering). Hier moeten de bewoners in het gebied ook nadrukkelijk van profiteren.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Het profijt voor de streek kan invulling krijgen door de mensen een lagere stroomprijs te bieden. Hoe dichterbij de molens, des te lager de energiekosten (bijvoorbeeld door het gebied in te delen in een 1 ^e en een 2 ^e ring). Als de inwoners er allemaal van profiteren zal het draagvlak toenemen. Een gebied met lagere energiekosten biedt wellicht perspectief in tijden van krimp. Ook krijgt de gemeente fors meer inkomsten uit de OZB van de windmolens. Daar staat tegenover dat de waarde van de woningen mogelijk daalt. De heer Mentink verwacht dat dit mee zal vallen en er op den duur sprake is van gewinning.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - De provincie en gemeenten moeten vanuit hun duurzaamheidsbeleid positief meedenken en pro-actief handelen, ook richting de burger. - Vanuit veranderend landbouwbeleid is er bij de boeren nu de bereidheid om het initiatief samen op te pakken en te zorgen voor een gezamenlijke opstelling van de windmolens in het gebied (niet individueel met ratjetoe aan molens). Wanneer de besluitvorming te langzaam gaat, verliezen we het momentum.
Bijzonderheden	-

6. Ondernemersvereniging Borger-Odoorn, de heer Schippers

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Ondernemersvereniging Borger-Odoorn. Deze vereniging heeft ongeveer 200 leden.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Alle ondernemers uit de gemeente zijn bij deze vereniging aangesloten, verenigd per dorp. De voorzitters zitten in het bestuur. Daarnaast is er een dagelijks bestuur, bestaande uit drie personen. De heer Schippers is hier voorzitter van.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: de vereniging is voor duurzame energie. Daar hoort windenergie bij. Veenkoloniën: er zijn voor- en tegenstanders binnen de ondernemers.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Voordelen: Het kan werkgelegenheid met zich meebrengen; De gemeente kan meeprofiteren door de onroerend goedbelasting; Profiteren van de overlast door energievoordeel, lagere energietarieven voor inwoners van dit gebied; Als je windturbines toestaat met de geluidsproductie die daarbij hoort, dan kan ook verruiming van de geluidsnorm plaatsvinden voor andere initiatieven (pionierszone met minder regels). Nadelen: De turbines zijn prominent in het landschap aanwezig. Hierdoor ontstaat angst voor het effect op de economie. Daarnaast kan het de krimp versterken door aantasting van de woon- en leefomgeving.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Het creëren van draagvlak bij ondernemers en bewoners: de communicatie hierin moet genuanceerd plaatsvinden. Hierin hebben zowel overheid als initiatiefnemers een belangrijke rol. Door bijv. de energietarieven te verlagen voor mensen die in de directe omgeving wonen, wordt de angel eruit gehaald. Vanuit het streven naar duurzame energie is het goed om ook te kijken naar andere vormen van duurzame energie (zonne-energie, biogas e.d.). Vanuit de ondernemers wordt ook veel verwacht van zonnepanelen. Meer informatie over de mogelijkheden en consequenties van duurzame energie is nodig om op een goede manier de discussie te kunnen voeren.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Werkgelegenheid: zie punt 4 Zorgen: in Borger-Odoorn zijn twee zaken heel belangrijk: toerisme en landbouw. Windmolens mogen geen afbreuk doen aan het toerisme. Borger-Odoorn is een cittaslow-gemeente: hoe verhoudt een windpark zich daarmee? Geeft het geen conflicten met het Geopark?
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Voor de bewoners die worden aangetast in hun woon- en leefomgeving zou een lagere energieprijis kunnen worden gerealiseerd. Dit zou van te voren zwart op wit moeten worden beschreven. Hiermee zou het wantrouwen weggenomen kunnen worden.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Het is van groot belang dat met het Drentse Landschap zorgvuldig wordt omgegaan . Daarnaast is het vanuit de energiemix goed om andere vormen van duurzame energie die minder impact op de omgeving hebben goed te bekijken in hun bijdrage aan het duurzaamheidsstreven van 14%. Ook binnen Borger-Odoorn spelen al verschillende initiatieven op individueel niveau, o.a. op het gebied van zonne-energie. Er is ca. 10 jaar geleden door de provincie samen met werkgroepen ondernemers (vooral landbouw) en bewoners gezocht naar mogelijkheden om met Europees geld iets bijzonders in het Veenkoloniale gebied te creëren: De Hunzevallei. Door het gebied zijn natuurlijke kenmerken -vooral langs de Hunze- terug te geven krijgt/kreeg het gebied een hogere ruimtelijke en culturele waarde. Die waarden moeten we behouden en nu niet onder laten sneeuwen onder honderden wieken.
Bijzonderheden	LOFAR: wanneer dit over 15 jaar stopt, kan er een natuurenergiegebied van gemaakt worden. De velden kunnen dan worden gebruikt voor een nieuw te bedenken energiemogelijkheid. De infrastructuur ligt er al.

7. Windpark de Drentse Monden, de heren Ten Have, Olthuis en Vermeulen.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	<p>Sinds mei 2010 is er het consortium Windpark De Drentse Monden. Dit consortium bestaat uit twee organisaties:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond (nu tevens BV) en - Raedthuys Windenergie BV. <p>Beide organisaties trekken via het consortium samen op in de planvorming. Gestreefd wordt naar een samenhangende invulling van het gebied met uniforme windturbines. Het consortium is actief tot de vergunningen rond zijn. Daarna gaat iedere organisatie zelf de exploitatie ter hand nemen. De twee organisaties vertegenwoordigen elk circa 60 grondeigenaren / agrarische (mede)ondernemers, totaal 120. Hiermee is het totale grondeigendom in het plangebied vertegenwoordigd met uitzondering van een aantal posities. Raedthuys vertegenwoordigt de grondeigenaren en agrarische ondernemers in -grofweg- het noordelijk deel van het totale plangebied, DEE in het zuidelijk deel. Door samen te werken zijn de agrariërs en initiatiefnemers in het gebied goed georganiseerd en vormen ze samen één aanspreekpunt.</p> <p>Belang: versterking van het agrarisch bedrijf voor de toekomst, gekoppeld aan economische versterking van het gebied. De Veenkoloniën hebben een eenzijdige economische structuur met weinig MKB. De economie leunt sterk op de landbouw, inclusief toeleverende en verwerkende industrie. Gelet op het onzekere toekomstperspectief in de landbouw is een nieuwe economische impuls van groot belang. Dankzij productie van duurzame energie via windmolens ontstaat een nieuw verdienmodel in dit gebied.</p>
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>Duurzame Energieproductie Exloërmond: de heer Ten Have is voorzitter en de heer Olthuis is secretaris. Samen met een penningmeester en een 2^e secretaris vormen zij het bestuur. De achterban zijn grondeigenaren, agrarische ondernemers en medeondernemers (ieder die betrokkenheid heeft bij het agrarisch bedrijf) en de bewoners/organisaties/bedrijven in de omgeving voor zover zij deel willen nemen aan de exploitatie. Organisatie: alle betrokkenen bij één agrarisch bedrijf vormen een eenheid. Die eenheid neemt deel in de Stichting Duurzame Energieproductie Exloërmond en in Duurzame Energieproductie Exloërmond BV. Windturbines met infrastructuur worden ondergebracht in een (grond) BV en exploitatie vindt plaats in een exploitatie BV. Het geheel wordt bestuurd door een Stichting Administratiekantoor.</p> <p>De grond voor het beoogde windpark wordt ingebracht op basis van een opstalovereenkomst, waarbij de opstalvergoeding wordt verdeeld over de grond voor de turbine locatie, de grond benodigd voor de infrastructuur en de tussen de turbines liggende grond.</p> <p>Raedthuys Windenergie BV: De heer Vermeulen vertegenwoordigt Raedthuys Windenergie BV. Raedthuys zal in haar deel van het plangebied de exploitatie verzorgen. Zij heeft daartoe met de grondeigenaren een opstalovereenkomst gesloten. Hierbij is voor een werkwijze gekozen waarbij alle deelnemende boeren delen in de opbrengsten</p>
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p><u>Algemeen:</u> De landelijke overheid heeft zich verplicht om in 2020 14% duurzame energie te produceren. Het kabinetsbeleid is gericht op de ontwikkeling van een mix van energievormen om daarmee meer zelfvoorzienend te zijn, de leveringszekerheid te vergroten en om bij burgers en bedrijven niet onnodig hoge(re) kosten te veroorzaken. Van de duurzame bronnen zijn windenergie op land en groen gas op dit moment de goedkoopste. Doelstelling is 6.000 MW windenergie op land per 2020 en doorgroei daarvan daarna. Uit studies blijken 10 à 11 gebieden geschikt te zijn voor een grootschalige vorm van windenergie. Deze gebieden zijn in beeld voor toepassing, dus ook onze Drentse Veenkoloniën. Ons plangebied is daarbinnen een prima locatie als grootschalig landbouwgebied met een goed</p>

	<p>windaanbod, relatief laag niveau van bewoning en bebouwing en met een inrichting, maat en schaal van het landschap dat ruime mogelijkheden biedt voor windenergie. Dat biedt ons een kans onze bedrijven en de regio te versterken en een bijdrage te leveren aan een duurzamere energiehuishouding.</p> <p><u>Veenkoloniën:</u> De Veenkoloniën zijn door Provinciale Staten van Drenthe aangewezen als zoekgebied voor grootschalige windenergie met daarbij aangetekend: windenergie is een goede tweede tak bij het agrarisch bedrijf. De agrariërs vinden dat dit gebied geschikt is voor de ontwikkeling van energielandschappen zoals geïntroduceerd door de toenmalige Rijksadviseur Landschap Dirk Sijmons. Het is een grootschalig, open en rationeel verkaveld gebied dat dankzij de rechtlijnige verkaveling met lintbebouwing uitermate geschikt is voor windenergie. Met betrekking tot de windsterkte: na zee en kust is dit het meest geschikte gebied. Voor de hoogte van de molens wordt een ashoogte van 100 – 150 meter aangehouden en met een windkracht van 7 m/s op 100 meter ashoogte is er ruim voldoende wind voor de windturbines.</p>
<p>Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?</p>	<p><u>Voordelen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Agrarische bedrijven versterken en via investeringen in, en bestedingen bij de bedrijven de regionale economie een impuls geven. Hierdoor betere mogelijkheden om ook onze zetmeelaardappelteelt en – verwerking (AVEBE) naar de toekomst te kunnen waarborgen. - Profijt voor gemeenschap: de OZB inkomsten van de gemeente stijgen met ca. 3 ton per jaar. Hierdoor kan de OZB van de burgers naar beneden (dat is uiteraard aan de gemeente om hierover te beslissen). Van een lagere OZB profiteert iedereen (mogelijk segmenteren naar deelgebieden). - De stroominfrastructuur in Nederland moet worden ingericht op de toekomst. Het volstaat nu, maar er zit niet veel buffer in. Gepleit wordt voor meer capaciteit voor Noord-Nederland. Wanneer dit goed geregeld is, kunnen binnen de energiemix op termijn ook andere energiemogelijkheden (zonne-energie) gerealiseerd worden. Ook wordt het gebied dan aantrekkelijker voor vestiging van energie leverende of energie afnemende bedrijven. - De aanleg van verharde ontsluitingswegen voor het bereiken van de windmolens biedt ook voordelen voor de landbouw omdat percelen veel beter bereikbaar worden (opslag en afvoer landbouwproducten). - Grote bijdrage aan de doelstellingen op het gebied van duurzame energie: dit park kan alle huishoudens in Drenthe van energie voorzien (ca. 200.000 huishoudens). - Windenergie levert nauwelijks extra verkeersbewegingen op, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de productie van biogas op basis van mestvergisting. - Voor de regio (bewoners, bedrijven, organisaties) ontstaat nieuwe verdien capaciteit middels participatie. - Uitbreiding van werkgelegenheid: door inzet op vestiging van een onderhoudscentrum (inclusief opleiden van eigen mensen) en door inzet op vestiging van productie- c.q. assemblage eenheden in ons gebied. - Mogelijkheden om ons te onderscheiden op duurzaam energiegebied met verschillende energievormen. Bezoekers trekken d.m.v. educatie en educatiecentra, eventueel in combinatie met astronomie (LOFAR). - Windenergie is te prefereren boven een kernenergiecentrale elders, om reden van aanmerkelijk lagere risico's en aanmerkelijk positieve effecten op de regionale economie <p><u>Nadelen:</u> Uit de MER onderzoeken kunnen nadelige milieu-effecten blijken (plus de mate waarin), idem voor wat betreft het LOFAR/Astron onderzoek. Het gebied wordt anders doordat het zicht verandert. Bij helder weer zijn de windmolens in Duitsland te zien (afstand circa 10 km). De zichtbaarheid is afhankelijk van hetgeen in het zichtbeeld aanwezig is. De beleving is subjectief en verschilt van persoon tot persoon en wordt beïnvloed door de mate waarin men er bij betrokken is en/of aan deelneemt. Onder andere in Duitsland is een goed</p>

	<p>beeld te vormen van de landschappelijke impact en de geluidsproductie. Hoge moderne molens draaien rustiger en de wieken zitten vanwege de grotere hoogte minder in het gezichtsveld. De geschiedenis leert dat er vaak veel weerstand is tegen veranderingen (introduktie trein, introduktie windmolens destijds (Kinderdijk), plaatsen van affakelstations gaswinning, snelwegen, spoorwegen, hoogspanningsleidingen, etc.) maar dat er later acceptatie en soms zelfs waardering ontstaat. Het gaat er uiteindelijk om hoe de balans zich verhoudt tussen het effect van de zichtbare verandering en het nut en/of de noodzaak ertoe.</p> <p>Geluid en slagschaduw: door een zorgvuldige MER worden geen wettelijke normen overschreden. De maximaal toegestane slagschaduw op de gevel van een huis is 5 uur en 40 minuten per jaar. Er is een automatische stilstandsvoorziening om te voorkomen dat dit maximum wordt overschreden met behulp van een sensor en een computerprogramma.</p> <p>Slagschaduw: opgaande en ondergaande zon (oosten respectievelijk westen) verhouden zich gunstig tot de bewoningslinten, kan in de winter spelen bij laagstaande zon.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Een meer eenduidige en samenhangende benadering door de onderscheiden overheden. Doorvertaling van het rijkskader naar provinciekader en provincieaandeel naar gemeentekader en gemeenteaandeel. Tot op heden wordt te vaak een beeld opgeroepen van onderlinge strijd, tegenstrijdige uitleg over afspraken en soms het negeren van democratisch genomen besluiten met als resultaat verwarring en onjuiste beeldvorming bij de bevolking. Er wordt teveel via de media (eigen interpretatie) gecommuniceerd. Dat is ook met "goede" communicatie heel moeilijk weer in juiste banen te leiden. 2. Er meer bij stilstaan dat initiatiefnemers windparken bouwen en daarbij óók een sleutelrol vervullen. 3. Vanuit de provincie naar de burger meer invulling geven aan "Grounds for Change". 4. Met initiatiefnemers burgerparticipatie / (verdien)modellen uitwerken: niet ieder los van elkaar (kans op verschillende producten, waardoor verwarring).
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Ja, zie punt 7.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	<p>Profijt voor het gebied:</p> <ul style="list-style-type: none"> - economische spin off, zie ook punt 4; - versterking van toerisme in het gebied door bijv. een bezoekerscentrum met informatie over het project en duurzame energie; - het op de kaart zetten van de regio als 'renewable energy valley'; - participatie burgers: particulieren kunnen mee investeren en zodoende ook delen in de baten. Raedthuys heeft goede ervaringen met burgerparticipatie. Voorwaarde is dat de inschrijving niet te duur is (moet laagdrempelig zijn, bijvoorbeeld € 500,- per coupure); - een ander voorbeeld van Raedthuys in een ander project is het bieden van een halve cent korting per kWh voor de inwoners van het gebied waar de windmolens impact op hebben (begrensd gebied); - oprichten van een streekfonds met een stichting als beheerder waarbij jaarlijks uitkeringen worden betaald die het gebied ten goede komen: gemeenschap zelf laten beslissen. <p>Welke participatievormen voor dit project geschikt zijn hangt af van de behoefte van de bevolking, de uiteindelijke omvang, de rentabiliteit van het project, en de regelgeving op het moment van investeren. Dit heeft nader onderzoek. Het idee van burgerparticipatie is dat de mensen zich als mede-eigenaar betrokken voelen bij de windmolens en daadwerkelijk ervaren dat ze er profijt van hebben. Daarom willen de initiatiefnemers graag van de bevolking horen wat ze willen: waar is behoefte aan, wat voor ideeën leven er? De communicatie is echter een probleem.</p>

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<p>Het initiatief van de Drentse Monden past naadloos binnen al het beleid om tot de productie van duurzame energie te komen. Het Rijk heeft voor grootschalige projecten een RCR in het leven geroepen en neemt de beslissingen. Via de m.e.r. procedure worden alle relevante milieueffecten onderzocht en zal aan alle wet- en regelgeving worden voldaan.</p> <p>De boeren steken hun nek uit met dit initiatief en willen een nieuwe economische impuls aan dit gebied geven. Zij steken hier veel tijd en energie in maar ontmoeten veel weerstand. De oproep aan de provincie en gemeenten is om de rijksprocedure te accepteren en niet reactief te handelen. De initiatiefnemers pleiten voor het instellen van een stuurgroep bestaande uit het Rijk, de initiatiefnemers, de provincie en de gemeente. Samen moeten deze partijen zorgen voor een vlotte en zorgvuldige procedure waarbij het belang van de bevolking (participatie/profijt) kan worden ingebracht door de provincie/gemeenten. Door de schaal van dit initiatief liggen er kansen om nieuwe economische activiteiten naar dit gebied te trekken, bijvoorbeeld het onderhoud, beheer en de productie van windturbines of het ontwikkelen van een energiepark gewijd aan de productie van verschillende vormen van duurzame energie. Ook kan gedacht worden aan innovaties op het gebied van smartgrids en duurzame energie voor mobiliteit.</p> <p>Dit vraagt om het bundelen van de krachten: samen optrekken!</p>
Bijzonderheden	-

8. ASTRON: project LOFAR, de heren Boonstra en Bennema.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	<p>ASTRON, het Nederlands Instituut voor Radio Astronomie.</p> <p>ASTRON ontwikkelt, bouwt en beheert meetinstrumenten voor sterrenkundig onderzoek, heeft een R&D programma en verricht astronomisch onderzoek. ASTRON is o.a. initiatiefnemer van het LOFAR project.</p>
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>De heer Boonstra is hoofd van de R&D-afdeling en lid van management team.</p> <p>De heer Bennema is adviseur ruimtelijke ordening sinds 2003 met als hoofdtak het regelen van alle ruimtelijke orderingszaken met betrekking tot LOFAR.</p>
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Neutraal standpunt. Het mag het functioneren van LOFAR niet in de weg staan.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordeel als er voor ASTRON goedkoop af te nemen duurzame energie wordt geproduceerd, maar de energieopwekking mag LOFAR niet storen.</p> <p>Het plaatsen van windturbines is nadelig wanneer het de belangen van LOFAR schaadt.</p> <p>Het is dus noodzakelijk om voldoende afstand te houden. Hierbij spelen de volgende aspecten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Directe emissie van de systemen (elektronica in de gondel en onder in de molen) waardoor radiogolven ontstaan die storend zijn voor de ontvangst van de LOFAR antennes. - Verbinding van de aarddraad in de wieken en de molen: gaat vonken door het ‘sproeien’ van de aarddraad naar de gondel en dat werkt storend voor het ontvangst van de LOFAR antennes. - Doordat de LOFAR antennes laag geplaatst zijn hebben ze minder last van signalen van ver afgelegen bronnen (bv zenders): door de ronding van de aarde gaan deze radiogolven over de lage antennes heen. Worden hoge windmolens te dicht bij de LOFAR antennes geplaatst, dan geldt de zone waarin de wieken draaien als ‘radar cross sectie’: dit vlak in de lucht (wand van metaal) reflecteert allerlei radiogolven naar de te dicht bij gelegen LOFAR antennes die dan dus wel last krijgen van deze gereflecteerde signalen.

	<ul style="list-style-type: none"> - Geophones: in het LOFAR gebied zijn diverse geophones geplaatst. Hiermee worden trillingen in de aarde waargenomen waarmee een beeld van de ondergrond wordt gevormd. Deze waarnemingen worden beïnvloed door de trilling die windmolens in de grond teweeg brengen. - Metingen van infrageluid: hele lage tonen (onhoorbaar geluid). Deze signalen worden opgevangen door gevoelige barometers. Deze barometers zitten verspreid over Noord-Nederland, ook in het gebied waar de windmolens zijn gepland. Windmolens maken 'geluid', c.q. zorgen voor luchtdrukgolven op dezelfde frequentie en geven hierdoor een ruispatroon in de lucht. Dat verstoort de metingen. - Blocking: dit gebied is gekozen omdat de LOFAR antennes vrij zicht naar de hemel hebben (van horizon tot horizon). Windmolens beperken het vrije zicht op het heelal en hebben hierdoor impact op de metingen. - Het inpluggen van de gewonnen energie in het transportnet zal via transformatiestations geschieden. Dit kan storende signalen opleveren op de metingen van LOFAR. Deze transformatiestations moeten daarom afgeschermd worden en/of op voldoende afstand geplaatst worden. Transport naar deze transformatie stations zal via goed afgeschermd kabels (in termen van EMC/RF emissie) plaats moeten vinden, bij voorkeur ondergronds. - Locatie van hoogspanningskabel: deze windenergie moet getransporteerd worden en zal op enig moment van (ondergrondse) kabels overgaan op een bovengronds hoogspanningsnet. De locatie van deze ondergrondse en bovengrondse hoogspanningskabels mag niet hinderlijk zijn voor LOFAR. <p>Bovenstaande aspecten vormen individueel en gezamenlijk een mogelijke bedreiging voor de metingen van LOFAR. ASTRON wil nieuwe initiatieven niet onnodig blokkeren maar is verplicht om een optimale werking van LOFAR veilig stellen. LOFAR is echter een nieuw systeem met nieuwe technieken dat steeds verder wordt geoptimaliseerd (ijken van het systeem). Dat maakt het moeilijk om precies aan te geven welke impact verwacht kan worden. Bovendien zijn er geen referentiegebieden om lering uit te trekken. Dit vraagt dus nader onderzoek.</p> <p>ASTRON geeft aan dat een zone van ca. 4-6 km rond het LOFAR kerngebied gevrijwaard moet blijven van storende invloeden. Voor de buitenstations geldt een afstand van 2 km. Dit is ook op de kaarten weergegeven. ASTRON meent dat met deze minimale afstanden toegepast op windmolenplaatsing aanvaardbare risico's genomen worden gelet op de belangen van LOFAR.</p> <p>Opmerking: Vanuit ASTRON wil men weten/meten hoe sterk de directe emissie van windmolens is en ook het effect van de aarddraad in de wieken. Daartoe is vorig jaar via Raedthuys en initiatiefnemers van het monden project een bezoek gebracht aan ENERCON in Aurich (Duitsland). Recent heeft ENERCON te kennen gegeven dat na overleg met Raedthuys (mede initiatiefnemer van het project De Drentse Monden) men geen medewerking kan geven aan metingen die ASTRON wil verrichten en verwijst naar de onderzoeken die in het kader van de MER procedure uitgevoerd zullen worden.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Zie punt 4.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	In samenwerking met de fabrikant van windmolens ervaring en kennis opdoen betreffende windmolen EMC aspecten met mogelijkheden voor spin-off. ASTRON heeft hier echter geen geld en menskracht voor.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Onbekend.

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	LOFAR is een project waar Europees, landelijk en provinciaal veel geld in gestoken wordt (€ 140 miljoen). Naast de Nederlandse stations zijn er inmiddels ook LOFAR stations in Duitsland, Engeland, Frankrijk en Zweden, en heeft LOFAR een Europese dimensie gekregen: de International LOFAR Telescope (ILT). Met de opgedane kennis van dit unieke project kan het Nederlandse bedrijfsleven een belangrijke rol spelen in het mondiale SKA project dat begin volgend jaar ontwikkeld zal gaan worden in Zuid-Afrika of Australië. De ervaringen die ASTRON opdoet met LOFAR kunnen uitstekend ingezet worden bij het SKA project. Verstoring van LOFAR door het plaatsen van windmolens doet afbreuk aan de gedane investeringen en de geloofwaardigheid van ASTRON en LOFAR, nationaal, Europees (LOFAR-ILT) en globaal (SKA). Daarom: houd voldoende afstand!
Bijzonderheden	-

9. Natuur- en Milieufederatie Drenthe, de heer Hoekstra en mevrouw Van den Berg.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Natuur en milieufederatie Drenthe. De NMF Drenthe is het provinciale samenwerkingsverband van natuur- en milieuorganisaties in Drenthe.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer Hoekstra is directeur, mevrouw Van den Berg is beleidsmedewerker groene ruimte en behartigt onder meer de dossiers natuur, landschap en windenergie (m.n. vanuit ruimtelijke hoek). Rol: belangenbehartiger op het gebied van natuur, landschap en milieu, in federatieverband de collectieve belangen vertegenwoordigen van de provinciale en lokale natuur- en milieuorganisaties.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Met de provinciale NMF's is landelijk de ambitie van 6000 MW aan windenergie omarmd. Binnen Drenthe zijn de Veenkoloniën landschappelijk het meest geschikte gebied, de rest van de provincie vrijlaten. NMF Drenthe ziet hierbij een bepaalde mate van concentratie voor zich, geen solitaire molens. Hoeveel windmolens verantwoord kunnen worden geplaatst in het landschap is een vraag die ontwerperwijs met bewoners moet worden beantwoord. Dit hangt ook af van de opstelling en de afmetingen van de molens.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Of er sprake is van voor- of nadelen hangt af van de wijze waarop de molens geplaatst worden en de manier waarop het gebied kan profiteren van de komst van windmolens c.q. de plaatsing van windmolens wordt gecombineerd met gebiedsontwikkeling.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?	Het proces loopt niet goed. Je wilt een open dialoog aangaan met de bevolking maar nu het m.e.r. traject voor één van de initiatieven inmiddels loopt is er geen vrije discussie mogelijk. De initiatiefnemers zouden eigenlijk een stap terug moeten doen zodat een besluitvormingsproces kan plaatsvinden waarbij de uitkomst bij voorbaat niet vaststaat, burgers serieus worden genomen en wellicht meerdere scenario's worden uitgewerkt. De overheid moet hierin het voortouw nemen. Doordat het Rijk een andere koers vaart dan de provincie en gemeenten worden kansen gemist om een gezamenlijk ontwerpproces met de bevolking op te zetten. De verhoudingen staan onder druk en het valt niet mee om vanuit de verschillende belangen met elkaar in gesprek te komen. De procedure voor het initiatief van de Drentse Monden loopt, maar hoe zit het met de rest van de initiatieven, waar praten we eigenlijk over? Nu wordt geïnventariseerd wat iedereen er van vindt, maar hoe wordt het verder gecommuniceerd? Wat is de status van de beoogde gebiedsvisie en hoe komt het ruimtelijke kader tot stand?

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Het voordeel moet zijn dat er een goed ruimtelijk ontwerp komt waarbij de landschappelijke impact van de molens niet negatief hoeft te zijn en de inwoners daadwerkelijk profiteren van de windenergie. Naast windmolens moet het onderwerp duurzame energievoorziening verder uitgebouwd worden zodat het gebied zelfvoorzienend wordt qua (duurzame) energie. Zorg voor een gedragen ontwerpproces met actieve inbreng van de bevolking met regie bij de overheid.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie punt 6. Los van financieel gewin voor de bevolking in het gebied moet ook gestreefd worden naar een plus in de woonomgeving van de bewoners, bijvoorbeeld door recreatieve ontsluiting / landschappelijke versterking. Dit moet onderdeel zijn van het ontwerpproces.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Zie punt 5: zorg voor een neutrale uitgangssituatie waarbij de uitkomst vooraf niet bepaald is. Ga via een ontwerpproces met de streek na wat een optimale invulling kan zijn voor het plaatsen van windmolens en hoe het gebied hier beter van wordt. Dit moet resulteren in een duidelijk ruimtelijk kader en concrete afspraken over het profijt voor de bevolking. Deze aanpak vraagt samenwerking tussen de verschillende overheden (ook Rijk) en de bewoners in het gebied.
Bijzonderheden	-

10. LTO Noord, de heer Van Rozen.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	LTO Noord.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	LTO Noord Drenthe kent een provinciaal bestuur en afdelingsbesturen van de lokale afdelingen. De heer Van Rozen is provinciaal secretaris. LTO Noord behartigt de belangen van haar leden op het gebied van land- en tuinbouw en is daarbij faciliterend en voorwaardenscheppend.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: De LTO is voorstander van duurzame energie. Hier hoort windenergie bij. Dit past ook bij de afspraken in het kader van het Convenant 'Schoon en Zuinig'. De visie en het beleid van LTO Noord is hier ook op gericht. Gepleit wordt voor mogelijkheden van (kleinschalige) solitaire molens bij individuele boeren en mogelijkheden voor grootschalige opstellingen van windmolens. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de productie van duurzame energie en wordt extra inkomen voor de agrariërs gecreëerd. Dit was ook onze inbreng tijdens de totstandkoming van de provinciale omgevingsvisie. LTO Noord had graag grotere zoekgebieden voor de plaatsing van windturbines gezien. Er worden nu wel goede mogelijkheden voor windenergie in het Veenkoloniale gebied geboden. Het provinciale beleid biedt nu zeker ten aanzien van solitaire molens minder mogelijkheden dan wij voor ogen hadden, dit is een gemiste kans.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Bijdrage aan de productie van duurzame energie en verbreding van de inkomsten voor de agrarische ondernemers. Door de komst van windmolens ontstaat spin off voor de regionale economie en zet Drenthe op de kaart. De kansen voor windenergie moeten wel zorgvuldig worden ingevuld (ruimtelijk aspect).
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Het proces vraagt bijzondere aandacht. De LTO heeft t.a.v. het proces gepleit voor: <ul style="list-style-type: none"> - een aanspreekpunt voor initiatiefnemers die mensen op weg helpt en die het provinciale/gemeentelijke beleid weergeeft. LTO Noord heeft dit, samen met de Natuur en Milieufederatie, aan de provincie voorgesteld maar hier is geen invulling aan gegeven;

	<ul style="list-style-type: none"> - een helder toetsingskader, waarin wordt aangegeven welke voorwaarden en ruimtelijke invulling van toepassing zijn. Hierin heeft LTO Noord haar diensten aangeboden; - LTO Noord is van mening dat agrariërs de projectontwikkeling zo veel mogelijk in eigen hand moet houden zodat zij ook zoveel mogelijk de exploitatie zelf ter hand nemen. <p>Initiatiefnemers worden geconfronteerd met randvoorwaarden en ruimtelijke beperkingen in het LOFAR gebied. Hierdoor worden de zoekgebieden fors ingeperkt. De onderbouwing hiervan leunt sterk op de bijdragen van Astron maar de provincie had hierin zelf haar randvoorwaarden moeten bepalen op basis van een transparante afweging. De provincie is hierin te weinig aanwezig geweest waardoor een vervelende discussie is ontstaan.</p>
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<p>Kans: economische dynamiek in het gebied: er moet worden gedacht in mogelijkheden, niet in beperkingen. Dit past ook goed bij het streven vanuit de Agenda voor de Veenkoloniën om de economie te versterken.</p> <p>Punt van zorg zijn de enorme investeringen die de huidige plannen met zich meebrengen. Dit is het eigen ondernemersrisico, maar de investering moet wel op de langere termijn worden terugverdiend. Een geleidelijke ontwikkeling van windenergie in dit gebied geeft de mogelijkheid om ervaring op te doen en te leren. Ook vergt dit slimme constructies.</p> <p>Ook vraagt de balans binnen het energienetwerk aandacht: vraag en aanbod moeten wel op elkaar afgestemd zijn. Een zorg is dat er op voorhand al te veel tegenstellingen waren terwijl een dialoog onder de bevolking en gemeenten eerder tot stand had moeten komen.</p>
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Uitwerken in overleg met de streek en gemeente.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Zie punt 5. Er ontbreekt een helder toetsingskader voor initiatieven. Tal van initiatiefnemers (projectontwikkelaars en boeren) zien nu kansen voor windenergie. Door de verschillende routes die de overheden volgen (Rijk versus provincie en gemeenten) is het inmiddels een vreemde discussie aan het worden die onnodig te emotioneel geladen is. Regie nemen en een toetsingskader met de betrokken partijen opstellen.
Bijzonderheden	-

11. mevrouw G. de Vries – Leggedoor, privé persoon

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Mevrouw De Vries is als privépersoon geïnterviewd.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Dit is niet van toepassing.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Algemeen: windenergie is onderdeel van duurzame energie. Mevrouw De Vries vraagt zich af of windenergie de juiste keus is als het gaat om duurzame energie. Zij zou eerder kiezen voor zonne-energie.</p> <p>Veenkoloniën: de visuele impact van windmolens is in de Veenkoloniën zeer fors vanwege het open karakter van het landschap. Mevrouw De Vries raadt aan om windmolens te laten aansluiten op de windmolenparken aan de grens met Duitsland. Hiermee heb je</p>

	<p>de minste landschappelijke verstoring.</p> <p>LOFAR is in dit gebied gevestigd omdat er geen verstoring is. Wanneer windmolens worden geplaatst beknot dat de kansen en uitbreidingsmogelijkheden van LOFAR. Dat zou volgens mevrouw De Vries een hele slechte zaak zijn: de kansen voor economische spin off van LOFAR (infrastructuur, glasvezelkabel, nieuwe technieken / mogelijkheden voor precisielandbouw, internet etc.) zijn veel groter dan de vermeende impuls van windenergie. Mocht er door de bouw van windmolens een grens komen aan toekomstige ambities en mogelijkheden van Lofar dan betekent dat in haar optiek het begin van het einde van dit - op wereldschaal - unieke innovatieve project. Als "Nederland-kennisland" zouden we dit niet moeten willen, nog afgezien van het teniet doen van de vele miljoenen aan investering in Lofar.</p> <p>Daarnaast stelt mevrouw De Vries voor om de planologische ruimte voor windmolens vanuit een noordelijk perspectief te bekijken, om zo de optimale gebieden te selecteren. Wanneer dit niet mogelijk is, zou het in Drents perspectief gezien moeten worden, niet per gemeente.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Enkele boeren varen er financieel wel bij. <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Impact op LOFAR; - Aantasting van het landschap; - Verstoring van het woongenot; - Waardedaling van de woningen; - Slagschaduw; - Geluid: hangt af van hoe de wind staat.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ul style="list-style-type: none"> . Het niet belemmeren van Astron / LOFAR; . Het woongenot van de bewoners in relatie tot "krimp".
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<p>Zorgen:</p> <p>De extra inkomsten voor de boeren wegen niet op tegen de nadelen die windenergie met zich meebrengen, zie punt 4.</p> <p>Ter illustratie: Nieuw Buinen heeft circa 5.000 inwoners, waarvan enkele tientallen agrariërs. Het economisch gewin van deze boeren weegt niet op tegen de nadelen die de rest van het dorp zou ervaren: het gebied is door de windmolens niet meer aantrekkelijk voor mensen van elders om zich te vestigen, en iemand die er in slaagt zijn huis in deze omgeving te verkopen zal geen huis hier in de omgeving weer kopen, dus de bevolkingsdaling zet verder door waardoor de plaatselijke middenstand geen toekomstperspectief meer heeft. Daardoor afname van de voorzieningen en verdere verslechtering van de woonomgeving.</p>
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Niet van toepassing, zie 6.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - Kies zorgvuldig het gebied waar windmolens geplaatst kunnen worden, bij voorkeur in aansluiting op de windparken aan de Duitse grens. - Kijk verder dan de gemeente- en provinciegrenzen; - Vergeet de belangen van de inwoners niet.
Bijzonderheden	-

12. Woningcorporaties, de heren Boekholt, Dijk en Van Diemen.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Jaap Boekholt: Woningstichting De Volmacht Johan Dijk: Woonborg Leo van Diemen: Lefier ZuidoostDrenthe
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Jaap Boekholt: Directeur/bestuurder van De Volmacht. Deze corporatie heeft ca. 1.500 woningen in de gemeente Aa en Hunze. Er is één huurdersvereniging, bestaande uit groepen huurders. Johan Dijk: Directeur/bestuurder Woonborg (ca. 5.000 woningen), o.a. actief in de gemeente Aa en Hunze. Deze corporatie zit niet in hetzelfde gebied als De Volmacht, de verdeling is volgens de oude gemeentegrenzen. Er is één huurdervereniging voor het totale werkgebied. Leo van Diemen: verantwoordelijk voor strategie en beleid binnen Lefier. Het werkgebied van Lefier is Zuidoost Drenthe, met ca. 11.000 huureenheden (Emmen en Borger-Odoorn). Er zijn 12-13 (locale) huurdersverenigingen, met overkoepelend de Huurdersfederatie Voor alle woningcorporaties geldt dat ze belangrijke onderwerpen bespreken met hun huurdersvereniging(en). Windenergie is tot op heden niet aan de orde geweest. (Binnen het werkgebied van Lefier is er wel contact geweest met de Huurderfederatie en is er vanuit Nieuw Buinen een zienswijze ingediend t.a.v. het windmolenpark de Drentse Monden.)
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Bij alle drie de corporaties staat energiebesparing en duurzame woningbouw hoog in het vaandel. Geen principiële tegenstanders van windenergie, maar het vraagt om een zorgvuldige ruimtelijke inpassing. De vraag is dan of het gewenst is om de 'totale opdracht van Drenthe' in dit gebied te realiseren. Voor Lefier was de omvang en de grootschaligheid ook één van de redenen om een zienswijze in te dienen.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Nadelen: <ul style="list-style-type: none"> - Geluid; - Slagschaduw; - Visuele aspect: de impact op het landschap is een subjectieve beleving; - De houding van burgers wordt sterk bepaald door de wijze van betrokkenheid bij het project en door de vraag of men er zelf beter van wordt. Voordelen: Opbrengst terug laten vloeien naar de gemeenschap. Dan moet dit ook daadwerkelijk gebeuren, maar het voordeel van windenergie is natuurlijk vooral de duurzame opwekking van elektriciteit Opmerkingen: De sociaaleconomische situatie in het gebied is al slecht. De verkoopmarkt gaat heel langzaam en de verhuurbaarheid van woningen neemt af. Door de onzekerheid als gevolg van de discussie over de komst van de windmolens wordt een verdere verslechtering van de situatie gecreëerd. De andere kant van het verhaal is dat het gebied voor een uitdaging staat om een passend antwoord te vinden op de krimpproblematiek en de toenemende vergrijzing. Door de komst van de windmolens ontstaat de kans om geld vrij te spelen voor investeringen waarmee de leefbaarheid in het gebied wordt verbeterd: o.a. wonen, zorg en welzijn, vervoer en eerstelijns gezondheidszorg.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Ruimtelijke inpassing en draagvlak. Het draagvlak hangt sterk af van de wijze waarop het profijt voor het gebied wordt ingevuld. Voorbeeld: de inwoners van een dorp in Friesland hebben samen een windmolen waarmee de komende jaren drie ton geïnvesteerd kan worden in voorzieningen/activiteiten voor de dorpsgemeenschap.

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Zie punt 4 en 5. De corporaties verwachten dat de krimpproblematiek de komende jaren fors zal toenemen: de trek naar de stad is wereldwijd de dominante demografische ontwikkeling. Groei in de steden en ontvolking op het platteland. Dit vraagt om het maken van duidelijke keuzen. Wat wil de maatschappij wel / niet in de benen houden? In sommige plaatsen zal niet meer geïnvesteerd worden: concentraties van investeringen / voorzieningen in een beperkt aantal kernen. Dit betekent o.a. ontbouwen (slopen en minder terugbouwen). Het is de uitdaging om de komst van windmolens te vertalen in extra investeringen in het gebied om de juiste antwoorden te vinden op de krimpproblematiek.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie punt 4, 5 en 6.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	De milieu argumenten zijn niet doorslaggevend. Probeer de inwoners duidelijk te maken dat er ook voordelen te behalen zijn. Door de plaatsing van windmolens: krimp combineren met de komst van duurzame energie kan een ideale combinatie zijn. In het proces speelt de overheid een belangrijke rol. Daar ligt de eerste verantwoordelijkheid. Zorg voor democratische legitimering door besluiten bij de lokale overheden te krijgen, niet alleen op rijksniveau. De corporaties willen meedenken in de oplossingen. Er moet worden samengewerkt, dat geldt voor alle organisaties die hierbij betrokken zijn. Verder is er weinig aandacht voor andere vormen van duurzame energie. Windenergie is één van de oplossingen, maar is het dé oplossing? Maak als provincie en gemeenten duidelijk waar je staat en wat je wilt en wat er gedaan wordt met de inbreng van de partijen in het gebied die hebben meegewerkt aan de interviews.
Bijzonderheden	Er is een verkeerde aanpak geweest van de Rijksoverheid: het plan van de Drentse Monden is in het gebied gedropt zonder zorgvuldige communicatie en informatie (inloopbijeenkomst Tweede Exloërmond op 30 juni). Dit heeft veel wantrouwen opgeleverd in het gebied.

13. RWE, mevrouw Van Gemert en de heer Akerboom.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	RWE Innogy Windpower Netherlands BV (RWEINL). Onderdeel van RWE Innogy AG, dochter van RWE AG (Duitsland).
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Martine van Gemert: projectontwikkelaar, met aandachtsgebied o.a. Drenthe Hein Akerboom: projectontwikkelaar, met aandachtsgebied o.a. Groningen RWE ontwikkelt, bouwt en exploiteert zelf windparken, samenwerking met gemeenten / stichting van omwonenden is hierbij denkbaar. Hiermee wil RWE voldoende groene stroom produceren om straks te kunnen voldoen aan de leveranciersverplichting waarbij het aanbod voor een nader vast te stellen percentage uit duurzame energie moet bestaan.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: Windenergie is op dit moment één van de meest rendabele manieren om duurzame energie op te wekken. Onder de huidige marktomstandigheden is daar nog wel een stimuleringsregeling zoals subsidie voor nodig. Of windenergie ook op de langere termijn zal blijven bestaan, is op dit moment niet duidelijk. Voor de komende decennia is het in elk geval een belangrijk onderdeel van de energietransitie met bijbehorende CO2-emissievermindering. Het is van groot belang bij het plaatsen van windmolens goed rekening houden met de belangen van de omgeving / omwonenden.

	<p>Veenkoloniën: Er is ruimte voor windenergie, maar niet zo grootschalig als de plannen die nu worden gepresenteerd. De Veenkoloniën kennen een relatief laag windaanbod, hierdoor zijn hogere windturbines nodig, met een grotere rotordiameter. Hierdoor is sprake van een hogere kostprijs per geproduceerd kWh. Het is de vraag of de door sommige projectontwikkelaars geboden grondvergoedingen reëel zijn.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Inkomsten voor grondeigenaren: de landelijke norm is gemiddeld ca. 10.500 euro per MW per jaar. - Financieel voordeel in de vorm van bouwleges, WOZ (ca. 6.000 euro per jaar per molen): dit kan terugvloeien naar de gemeenschap; - Tijdelijke werkgelegenheid bij de planvorming, bouw en plaatsing van de windmolens en in beperkte zin structurele onderhoudswerkzaamheden; - Structurele werkgelegenheid d.m.v. extra bezoekers, zie windtestcentrum Kaiser Wilhelmskoog in Noord-Duitsland als voorbeeld voor informatiecentrum. - Na 15 – 20 jaar kunnen de windturbines worden verwijderd en blijft het oorspronkelijke gebied behouden. Dit vraagt om een tijdelijke bouwvergunning (tijdsduur 22 tot 25 jaar) in plaats van een permanente vergunning. Dit garandeert een omgeving dat de turbines niet automatisch onbeperkt mogen blijven staan. <p>Nadelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Negatieve publiciteit rondom windmolens (self fullfilling prophecy?), daardoor: - Lagere huizenprijzen - Minder toeristen <p>Opmerking: RWE maakt afspraken met gemeenten over betaling planschade in geval de plaatsing van windmolens de waarde van vastgoed vermindert.</p>
Welke zaken vragen naar uw mening bijzonder aandacht?	<p>Communicatie: 15% van de bevolking is pertinent tegen windturbines in hun omgeving en wil hier verder niet over in discussie treden. 85% wil het op zijn minst onder omstandigheden in overweging kunnen nemen en is dus potentiële gesprekspartner in het proces. Het ervaren van de werkelijke impact op de woon- en leefomgeving is belangrijk voor de bewoners om zich een goed beeld te kunnen vormen: organiseer excursies zodat mensen het zelf kunnen ervaren (visuele impact, geluid, slagschaduw). Durf de positieve kanten van windenergie voor de regio te laten zien: presenteer met trots een groots windturbinepark als trekker om naar de regio te komen. Laat zien wat de Veenkoloniën kunnen presteren: hier wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan duurzame energie en is daarmee een factor van belang.</p>
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<ul style="list-style-type: none"> - Horeca - Jaarlijkse WOZ-verlaging voor inwoners (toelichting, de te innen hoeveelheid WOZ is voor een gemeente als geheel aan een maximum gebonden. Als een grote WOZ-betaler toetreedt tot een gemeente, kan dit voor inwonenden de WOZ doen verlagen). - Profilering voor het gebied: bekendheid Veenkoloniën aanwakkeren. Draai de zorg dat er geen toeristen meer komen om naar een kans: dat er meer toeristen komen. Naast de tegengeluiden is er een veel grotere groep die je kunt interesseren voor windenergie en de techniek daarachter. Voorbeeld: Eemshaven en de stroom geïnteresseerden die dit ieder weekend trekt. Verder eerder genoemd informatiecentrum in Noord-Duitsland.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	<p>Economisch gezien kan het een belangrijk rol spelen, zie 6. Eventueel speelt de regio zelfs een landelijke rol in de duurzame energievoorziening. T.a.v. profijt voor het gebied: in Friesland is een dorp waar een ‘windboer’ jaarlijks 20.000 / 30.000 euro doneert aan het dorpshuis.</p>

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<ul style="list-style-type: none"> - Zorg dat de regio het initiatief pakt en met een gefundeerd aanbod komt om hier duurzame energie te realiseren, in dermate omvang dat de landelijke doelstellingen voor Drenthe gehaald worden, anders zal het Rijk dicteren. - Ruimtelijke inpassing: zorg voor clustering i.p.v. solitaire molens en creëer afwisseling tussen energietransitieparken en open gebieden, windparken koppelen aan infrastructuur.
Bijzonderheden	-

14. Plan Drouwenerveen, de heren Ritsema en Hoving.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	Plan Drouwenerveen, de heren Ritsema en Hoving vertegenwoordigen samen met 8 grondeigenaren/agrariërs dit plan voor de plaatsing en exploitatie van 5 tot 7 molens.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heren Ritsema en Hoving zijn de initiatiefnemers van het plan Drouwenerveen en vertegenwoordigen de grondeigenaren/agrariërs op grond van afgesloten overeenkomsten. Ze hebben ervaring met het opzetten en exploiteren van windmolens in de Flevopolder en willen op basis van deze kennis het plan Drouwenerveen opzetten. De familie van de heer Hoving is boer in dit gebied. Achterban: er is een samenwerkingsovereenkomst getekend door acht grondeigenaren/agrariërs. Wanneer de plannen concreet worden gerealiseerd wordt een rechtspersoon opgericht. Er wordt gewerkt op basis van een model waarbij de grondeigenaren/agrariërs naar eigen wens kunnen participeren op basis van de hoeveelheid grond die ze inbrengen. Hierdoor is er ruimte om te komen tot een optimale ruimtelijke invulling: de plek van de molen is niet bepalend voor de participatie.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Algemeen: De bijdrage van duurzame energie aan onze energiemix moet worden vergroot (internationale verplichtingen). Middels windenergie wordt een bijdrage geleverd aan minder afhankelijk zijn van de eindigende voorraad aan fossiele brandstoffen. Van alle vormen van duurzame energie is windenergie het minst afhankelijk van subsidie.</p> <p>Veenkoloniën: Windenergie is een extra economische drager voor dit gebied. Boeren die windmolens hebben kunnen meer investeren in hun agrarisch bedrijf (zie voorbeelden Flevopolder) en hier profiteert de locale / regionale economie van.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>Voordelen: zie punt 3.</p> <p>Nadelen: Als windturbines te grootschalig worden neergezet heeft het een negatief effect op de beleving van het gebied. In Flevoland is de ervaring dat het open middengebied van grote waarde is. Ook in de Veenkoloniën kan het grootschalige open landschap gehandhaafd blijven en geaccentueerd worden door de windmolens aan de randen te plaatsen. De molens zijn wel van zo'n omvang dat het open gebied visueel kleiner lijkt. Afslag van ijs kan gevaarlijke situaties opleveren: zorg dus voor voldoende afstand (ca. 150 meter), o.a. bij wegen. Dit probleem kan voorkomen worden door systemen die ijsvorming op de wieken voorkomen dan wel voorkomen dat de turbine draait in geval van ijsvorming.</p>

Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Daadkracht bij de gemeenten en provincie! De RCR zet druk op het hele besluitvormingstraject en de afstemming tussen de verschillende overheden. Provincie en gemeenten hadden al veel eerder een duidelijk kader moeten maken. De huidige ontwikkelingen vragen om duidelijke keuzen van provincie en gemeenten.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Ja, kansen in de combinatie van natuurontwikkeling, het geven van informatie en educatie over het gebied en duurzame energie (zie punt 7). In bescheiden mate extra werkgelegenheid. Goedkopere energietarieven voor de inwoners van het gebied. Vanuit de exploitatie jaarlijks 'doneren' aan een fonds ten behoeve van het gebied. Zie voorbeeld gemeente Zeewolde: op grond van de randvoorwaarde van de provincie Flevoland dat een deel van de opbrengst van het windmolenproject ten goede komt aan maatschappelijke doeleinden is aan de gemeente Zeewolde een aandeel in het project 'om niet' aangeboden. Het jaarlijks dividend van dit aandeel kan worden besteed aan projecten gericht op duurzame energie, energiebesparing, natuurontwikkeling en/of recreatie. Op basis van 36 molens wordt een jaarlijks dividend verwacht van € 30.000. Wel dient te worden opgemerkt dat gezien de omvang van de bouwsom van het project de gemeente een korting heeft verleend op de bouwleges.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	In het gebied van plan Drouwenerveen ligt een oude pingoruïne. Dit biedt goede kansen om te laten zien hoe het gebied is ontstaan (veenvorming), uitleg te geven over de veenwinning en de totstandkoming van het huidige landschap (pingoruïne ligt op het kruispunt van verschillende ontginningslijnen) en informatie en educatie t.a.v. duurzame energie in het algemeen en windenergie in het bijzonder. Dit kan invulling krijgen door bij de pingoruïne een centraal educatief punt te ontwikkelen en natuur rondom de pingoruïne te ontwikkelen.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Gemeente en provincie: doorpakken wanneer dit rapport klaar is: creëer duidelijkheid voor de initiatiefnemers. De discussie moet niet gaan over begrenzing van het aantal MW, maar over het aantal plaatsen waar molens op een verantwoorde wijze kunnen worden geplaatst (waar en hoe). Bundel de huidige initiatieven (dus niet meer initiatieven toestaan) en kijk vanuit het geheel (gezamenlijke koepel) naar een goede ruimtelijke inpassing in het gebied. De orde van grootte van de verschillende initiatieven bepaalt de verhouding waarin de initiatieven straks ruimte krijgen binnen de totale plaatsingsruimte in het hele gebied. Belangrijk voordeel: t.a.v. de participatie gaat het om de ruimte die boeren inbrengen en niet om de plek waar de molen komt te staan. Dit voorkomt onderlinge spanningen tussen boeren (zie Flevoland) en biedt veel meer mogelijkheden om tot een optimale ruimtelijke invulling te komen. Zorg dus voor samenhang tussen de plannen door alles te bundelen en voorkom dat windmolens in verschillende fasen worden geplaatst want dan krijg je verschillende opstellingen en verschillende molens (ratjetoe, zie Flevoland). Zoek aansluiting bij het landschappelijke patroon dat zich door de ontginningsgeschiedenis heeft ontwikkeld.
Bijzonderheden	De heren Ritsema en Hoving hebben schetsen voor landschappelijke inpassing van het genoemde bezoekerscentrum nabij de pingoruïne.

15. AVEBE, de heer Koops.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	AVEBE, met productielocaties in Gasselternijveen, Ter Apelkanaal en Foxhol.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer Koops is director Competence Centre Operations: het interne ingenieursbureau van AVEBE. AVEBE is een coöperatie met telers. Met het verdwijnen van landbouwsubsidies in 2012 streeft AVEBE ernaar om het verlies aan inkomsten van de agrariërs te compenseren. Door zich te richten op de productsegmenten waarin de toegevoegde waarde hoger is, door het verlagen van de kostprijs en door het tot waarde brengen van innovaties wil AVEBE de teelt van zetmeelaardappelen aantrekkelijk houden voor haar leden in dit gebied.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	Algemeen: Positief ten aanzien van duurzame energie, inclusief windenergie. AVEBE heeft projecten om vanuit de reststromen (biomassa) groen gas te winnen. De focus van AVEBE ligt dus op groen gas. Windenergie in de Veenkoloniën: Ten aanzien van windenergie in de Veenkoloniën is de AVEBE licht positief. Het betreft een vorm van duurzame energie en het kan extra inkomsten bieden voor de agrarische achterban.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<u>Voordeel:</u> Vanuit de Green Deals is AVEBE in gesprek met o.a. de provincie Drenthe om op de locatie Gasselternijveen een energietransitiepark te realiseren, met een focus op groengas productie. Hier kan windenergie in theorie prima bij aansluiten. Op de locatie Gasselternijveen is een warmtekracht centrale aanwezig met een infrastructuur voor het invoeden van elektriciteit <u>Nadeel:</u> Het voordeel heeft ook een nadeel: toevoegen van windenergie legt extra beslag op de huidige elektrische infrastructuur. De infrastructuur moet meegroeien met het stijgende aanbod, maar de provincie wil hierin niet investeren. Dit vraagt dus extra investering van de initiatiefnemers en heeft ook consequenties voor de rekenen. Kritisch punt: Windenergie moet niet ten koste gaan van de geluidsruijme voor eventuele toekomstige uitbreidingsinvesteringen bij AVEBE . Die geluidsruijme is ook nodig voor groengas projecten. Voorkom dat er concurrentie ontstaat tussen verschillende vormen van duurzame energieproductie als het gaat om de geluidsruijme.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Draagvlak onder de bevolking Elektriciteitsinfrastructuur: voldoende aandacht aan besteden, voorkom overbelaste lokale netten door de verschillende initiatieven op het gebied van duurzame energie.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Kansen: Werkgelegenheid bij de aanleg en door onderhoudswerkzaamheden. Versterkend voor onderhoudsbedrijven, dat is voor AVEBE interessant. AVEBE heeft behoefte aan sterke bedrijven in de technische service-industrie in de regio (elektro- en instrumentatiebedrijven en werktuigbouwbedrijven). Daarnaast is het een kans voor agrariërs om extra inkomsten te genereren.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie 4, 5 en 6.

Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Afstemming tussen duurzame energie-initiatieven, gelet op de capaciteit van het elektriciteitsnet en het gasnet. Rol voor de provincie: Initiatieven goed in kaart brengen en zorgen voor afstemming en coördinatie ten aanzien van de infrastructuur en de verschillende duurzame initiatieven.
Bijzonderheden	-

16. Wind NEE, de heren Breimer en Brandwijk

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	WindNEE is een actiecomité dat zich verzet tegen de komst van windmolenparken in de omgeving van Gasselternijveen, Gasselternijveenschemond, Gieterveen en Stadskanaal.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer Breimer is bestuurslid van de Stichting. De heer Brandwijk is betrokken als specialist. De achterban is divers: het zijn bewoners uit het buitengebied, mensen die in de dorpskernen wonen, boeren, mensen die hier zijn opgegroeid en import. Doel/missie WindNEE: binnen de rechtsregels en met gebruikmaking daarvan oppositie voeren met als doel het verhinderen van de komst van windmolens. WindNEE gaat voor de nuloptie. De stichting is nog jong, daardoor is de grootte van de achterban nog niet precies aan te geven. Dat er veel weerstand is tegen de komst van windmolens is wel duidelijk.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<u>Algemeen:</u> Geen tegenstander van windenergie, het is een middel om duurzame energie op te wekken. De stichting is voor windenergie op zee en tegen windenergie op land. Windenergie lijkt nu de meest rendabele vorm van duurzame energie, maar in de toekomst is het goed mogelijk dat andere vormen veel aantrekkelijker worden (o.a. zonne-energie). Bovendien is er heel veel onzekerheid rondom de subsidieregeling voor o.a. windenergie. Nu investeren in windenergie blokkeert het inzetten op alternatieven in de toekomst. <u>Veenkoloniën:</u> Windmolens in de Veenkoloniën verhouden zich heel slecht met het unieke sellingpoint van dit gebied: rust en ruimte. Het tast de woon- en leefomgeving teveel aan. Daarom wil de stichting geen windmolens in dit gebied.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<u>Voordelen:</u> Voor de initiatiefnemers: zij zoeken naar inkomsten. Werkgelegenheid zal slechts beperkt een positieve bijdrage hebben. Voor de regio heeft het geen meerwaarde. <u>Nadelen:</u> De windmolens hebben een enorme negatieve impact op de woon- en leefomgeving. Geluidshinder, slagschaduw, horizonvervuiling, veiligheidsrisico's, waardedaling van onroerend goed, versterking van de krimp (de omvang van de bevolking daalt en door de komst van windmolens wordt het gebied onaantrekkelijk om zich hier te vestigen), verdeeldheid onder de bevolking. Het past niet in het gebied. Het karakter van het gebied verandert van agrarisch naar industrieel, zeker als alle verschillende initiatieven bij elkaar worden opgeteld. Er is sprake van desinvesteringen als het gaat om recreatieve voorzieningen (campings, hermeandering van de Hunze, boerenbos (ecologische strook), bevaarbaarheid kanalen, bed & breakfast, etc.). De bouw van de molens vraagt heel veel zwaar transport. Dit is een aanslag op de infrastructuur. Bovendien moeten nieuwe wegen worden aangelegd. Het landschap verandert enorm.

<p>Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?</p>	<p>1. De duurzaamheidsdoelstelling moet zich ook richten op besparing van energieverbruik. 2. Breng de economische schade voor de regio in beeld als gevolg van het plaatsen van windmolens: - daling waarde onroerend goed; - daling inkomsten vanuit recreatie en toerisme; - consequenties gelet op de krimpproblematiek (bedrijvigheid en omzet middenstand). 3. Proces: de volgorde is verkeerd; de stichting pleit ervoor om eerst alle consequenties te inventariseren en alternatieven te onderzoeken samen met de bevolking. Als alles in kaart is gebracht ontstaat er een goede basis voor de besluitvorming. Nu wordt de bevolking overrompeld door zeer omvangrijke plannen en ontstaat het gevoel dat er 'half blind' beslissingen worden genomen. De totale planschade moet inzichtelijk worden gemaakt. Ook moet onderzocht worden hoe de boeren invulling kunnen geven aan de toekomst, o.a. op basis van groene energie als alternatief voor windmolens. De stichting vindt het van belang dat de boeren een goed toekomstperspectief hebben in dit gebied.</p>
<p>Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?</p>	<p>Windparken gaan de regio niet vooruit helpen, het gaat alleen averechts werken.</p>
<p>Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?</p>	<p>Profijt is er alleen voor de initiatiefnemers, niet voor de regio.</p>
<p>Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Er is geen draagvlak in dit gebied; - Als je naar duurzaamheid kijkt, dan moet je dat niet doen door windmolens te plaatsen. Het gaat om de hele woonomgeving, het moet geen verpauperd gebied worden; - Tijdsfad: de technologie maakt stappen, dus kijk op de lange termijn wat oplossingen zijn: én duurzame energie produceren én het landschap / de leefomgeving ontzien; - Het planproces heeft een verkeerde volgorde: zorg eerst dat alles helder in kaart is gebracht (dus ook de negatieve impact op het gebied), werk alternatieven uit en betrek de bevolking bij de besluitvorming; - De interviewronde mag geen schaamlap worden, betrek de verschillende partijen op zorgvuldige wijze bij de besluitvorming!
<p>Bijzonderheden: aanvullingen van WindNEE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - <i>We willen benadrukken dat we ons zorgen maken over de sociale cohesie binnen de dorpen. Doorzetten van de plannen kan leiden tot een scheuring binnen de bevolking. Binnen onze omgeving zijn hier al voortekenen van te zien.</i> - <i>M.b.t. het meetbaar maken van onze achterban willen we nog meegeven dat we merken dat deze steeds groter wordt. Dit merken we o.a. aan het groeiende aantal tegenposters binnen onze dorpen (waarmee niet gezegd is dat mensen zonder poster per definitie niet tot de achterban horen).</i>

17. St. Bestemming Borger-Odoorn en de St. Recreatieondernemers Noord en Oost Drenthe, de heer Schouten

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	De heer Schouten vertegenwoordigt de Stichting Bestemming Borger-Odoorn en de Stichting Recreatieondernemers Noord en Oost Drenthe.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	De heer Schouten is voorzitter van beide stichtingen. Tussen de twee stichtingen bestaat verregaande samenwerking en ze vertegenwoordigen ca. 100 recreatieondernemers in het gebied Hunzedal en Borger-Odoorn. De achterban is divers en bestaat o.a. uit recreatieondernemers, de horeca, recreatieparken, hotels, bed & breakfast, attracties zoals het Hunebedcentrum, etc. Het doel van de stichtingen is belangenbehartiging richting gemeenten en provincie. De werkzaamheden bestaan o.a. uit het promoten van de streek, het adviseren t.a.v. productontwikkeling van de recreatieondernemers, uitzetten van routes, toeristische informatiecentra in Borger-Odoorn (beheerrol, vrijwilligers bemensen de locaties) en netwerkbijeenkomsten.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p><u>Algemeen:</u> De stichtingen hebben niets tegen windenergie.</p> <p><u>Veenkoloniën:</u> Vraagtekens bij windenergie in het Veengebied, omdat gevreesd wordt voor de impact op de recreatieve aantrekkelijkheid van Drenthe en in het bijzonder de Hondsrug / Veenkoloniën. Recreatie en toerisme is een belangrijke bron van inkomsten (Aa en Hunze: 20%, Borger-Odoorn: 25% (neemt toe)). Het betreft de directe en indirecte inkomsten vanuit recreatie en toerisme. De visuele en auditieve verstoring van 180m hoge windmolens is voor velen in de achterban aanleiding om vraagtekens te zetten bij de huidige initiatieven. De heer Schouten pleit voor een onderzoek naar de sociaal-economische gevolgen, met name voor de toeristisch-recreatieve sector. Er zijn rekenmodellen om de sociaal economische impact in kaart te brengen. Ook moet goed nagedacht worden over de schaal waarop windmolens geplaatst worden. Zoals nu voor de Drentse Monden gebeurt, is zeer omvangrijk. Wat betekent het voor de recreant?</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<p>We moeten toe naar alternatieve energiebronnen.</p> <p><u>Voordelen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Goedkope stroom voor de inwoners van het gebied (als dat tenminste mogelijk is); - Extra inkomsten voor de individuele boeren; - In beperkte mate spinoff: handjevol mensen profiteert. <p><u>Nadelen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Mogelijk doet de komst van windmolens de investeringen in het toeristisch-recreatieve aanbod teniet (Hunzedal en Geopark, etc.); - Een rem voor natuurliefhebbers om het gebied in te gaan; - De beleving van het gebied verandert: aantasting van de rust en de ruimte plus horizonvervuiling. Rust en ruimte zijn juist de sterke troeven voor de doelgroepen 55+ en ouders met kinderen die niet zover willen reizen; - Bijzonder element van dit gebied is het reliëfverschil tussen de Hondsrug en Hunzedal. Dit is heel erg bepalend voor de identiteit van het gebied. Windmolens beïnvloeden de beleving hiervan op negatieve wijze; - Drenthe minder aantrekkelijk voor Drenteniers die rust en ruimte zoeken (imago!).
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	Breng in kaart wat aantrekkelijker voor het gebied is: inzetten op windenergie of inzetten op toerisme. Er wordt nu gewerkt op basis van veronderstellingen en er is sterke behoefte aan duidelijke cijfers. De gebiedsvisie van provincie en gemeenten enerzijds en de MER-procedure voor het plan Drentse Monden lopen door elkaar heen. Dit levert misverstanden en irritaties op. Men voelt zich overvallen.

Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Het is geen oplossing voor de krimp / vergrijzing. Mogelijk positieve impuls voor technische beroepen.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Meer jongeren in het gebied vasthouden die een technisch beroep kunnen vinden.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	Bezint eer ge begint. Er wordt veel geld en energie gestoken in het verder uitbouwen van het recreatief toeristische aanbod in dit gebied. Door de komst van windmolens komt de beleving zwaar onder druk te staan. Mogelijk zijn andere vormen van duurzame energie veel aantrekkelijker voor dit gebied. De heer Schouten noemt zonnepanelen als een vorm van duurzame energie die bijdraagt aan de duurzaamheidsdoelen en die prima samengaan met de recreatieve doelstelling van dit gebied. Hierbij kan aangesloten worden op de infrastructuur van LOFAR.
Bijzonderheden	-

18. Platform Storm, de heren Banerji en Feiken.

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	De Stichting Platform Storm komt op voor de belangen van inwoners, organisaties en bedrijven in en rond het gebied De Drentse Monden die zich grote zorgen maken over het geplande windturbinepark in hun woon- en leefomgeving.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Rol: bewoners, politiek, bestuurders, ondernemers bewust maken van de impact en nadelen van het geplande windturbinepark. De achterban bestaat uit minstens 1500 e-mailadressen, per huishouden gemiddeld drie personen. Dit zijn 4.500 mensen, sympathisanten en bewoners in de grensgebieden gemeente Stadskanaal. De leden hebben meer dan 1100 unieke zienswijzen ingediend op het plan MER. De organisatie is een Stichting met werkgroepen als Media, Techniek, Milieu / Gezondheid en externe communicatie. Iedere werkgroep heeft deskundigen en specialisten, die de argumenten goed onderbouwen.
Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<u>Algemeen:</u> Niet tegen windenergie, daar waar het maatschappelijk verantwoord is en er geen negatieve effecten op de woon- en leefomgeving zullen zijn, kan windenergie toegepast worden. <u>Veenkoloniën:</u> Windturbines passen niet in de Veenkoloniën: <ul style="list-style-type: none"> - Het gebied is windluw: de laatste 15 jaar is de windkracht afgenomen en de zonnekracht toegenomen; - Windturbines passen niet in de woon- en leefomgeving; - Windturbines passen niet in het landschap. De wijsheid in het gebied is zo uniek gebied, dat gepleit wordt om het toe te voegen aan de Werelderfgoedlijst. De stichting gaat voor de nuloptie.
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	<u>Voordelen:</u> Geen enkele.

	<p><u>Nadelen:</u> Geen enkel draagvlak onder de bevolking, ernstige tegenstellingen tussen de initiatiefnemers en de bevolking. Grote windturbines hebben grote gevolgen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Krimp - Mensen en bedrijven trekken weg uit dit gebied; - Daling van de waarde van onroerend goed; - Economische teruggang van dit kwetsbare gebied; - Aantasting van flora en fauna; - Aantasting van het landschap; - Gezondheidsproblemen voor de bewoners van het gebied; - Geluidsoverlast; - Maatschappelijke onrust; - Verlies toerisme.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ul style="list-style-type: none"> - De niet onderzochte gezondheidsrisico's voor de bewoners bij dit windturbinepark; - Er zijn genoeg betere alternatieven met minder impact op omgeving en bewoners.
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	Platform Storm ziet geen profijt van de komst van windenergie. Als het gaat om nadelen: zie punt 4. Als idee wordt geopperd om alternatieve vormen van duurzame energie uit te werken. Hierbij aansluiting zoeken bij de 'Green Deals' waarbij duurzame energie vorm krijgt zonder grootschalig windmolenpark.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Geen profijt, het betekent de doodsteek voor de regio.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<p>Luister naar de inwoners en zorg dat geen windturbinepark mogelijk wordt gemaakt. De MER houdt schandalig genoeg geen rekening met belangrijke aspecten, zoals</p> <ul style="list-style-type: none"> - maatschappelijke gevolgen voor de gemeenschap; - krimp van de regio; - waardedaling van woningen in dit gebied. <p>Gepleit wordt voor maatschappelijk verantwoord ondernemen en in de ogen van Platform Storm passen windturbines hier absoluut niet in, gelet op de negatieve impact. Proces: Platform Storm maakt zich zorgen over escalatie. De stichting vertegenwoordigt een grote achterban en heeft veel deskundigheid in huis en wil in dit proces een serieuze gesprekspartner voor alle partijen zijn.</p>
Bijzonderheden: aanvullingen van Platform Storm	<p><i>-Platform Storm wil graag in gesprek blijven met de provincie.</i></p> <p><i>-Windenergie is van nationaal belang. Een dergelijk groot windpark kan naar onze mening niet vallen onder de regie van een lokale organisatie met boeren. Waarom is hiervoor gekozen. De informatievoorziening is op zijn minst slecht en volledig onvoldoende als gekeken wordt naar de impact op het gebied. Van zorgvuldigheid is hier absoluut geen sprake. Overheden en initiatiefnemers hebben verzuimd de burgers van goede informatie te voorzien.</i></p> <p><i>-Op basis van de huidige veronderstellingen worden de revenuen alleen verdeeld onder de initiatiefnemers. De overheid heeft voor dit soort mega windparken geen enkele richtlijn of maximalisatie aangegeven, laat staan een zorgvuldige afweging gemaakt inzake de te verwachte schadeclaims.</i></p>

	<p><i>-De nieuwe wettelijke normen voor het geluid dat de windturbines mogen maken zijn opgerekt, waardoor de windturbines nog meer geluid mogen maken dan voorheen. Bovendien wordt het omgevingsgeluid niet meer meegenomen in de berekeningen. Voor ons, een agrarische gebied met weinig omgevingsgeluid, een extra nadelig effect want in ons gebied zullen de inwoners het geluid van de windturbines meer horen dan wanneer ze op een druk industrieterrein zouden staan waar veel omgevingsgeluid is.</i></p> <p><i>- Een gewijzigd bestemmingsplan zet de deur open voor (nog meer) industriële initiatiefnemers, geen weg terug naar landelijk, het risico zit er zelfs in dat het alleen maar nog erger wordt.</i></p> <p><i>-De onmacht die de bewoners voelen is groot omdat politiek en initiatiefnemers dit plan van bovenaf opleggen. Het zou prettig zijn als de politiek veel meer communiceert, haar verantwoordelijkheid neemt en de bewoners van de regio een stem geeft in het proces. Nu is het maar al te duidelijk dat het Rijk beslist, een onaangenaam uitgangspunt, dat aansluit op wat al is aangegeven: het creëert woede en onrust binnen de gemeenschap en we maken ons zorgen om mogelijke daaruit voortvloeiende escalaties.</i></p> <p><i>-Extra nadeel -> licht vervuiling door knipperende lichtbakens</i></p>
--	--

19. BOKD, de heer D.J. Keegstra

Vraag	Antwoord
Welk(e) belang / organisatie vertegenwoordigt u?	BOKD: Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe. De BOKD zet zich in voor behoud en versterken van de leefbaarheid op het Drentse platteland. De BOKD is ontstaan als belangenbehartiger, nu ondersteunend en als adviseur actief. Dit betekent het ondersteunen en adviseren van vrijwilligers die zich inzetten voor hun eigen woon- en leefomgeving.
Wat is uw rol, wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	<p>De heer D.J. Keegstra is directeur van de BOKD.</p> <p>De BOKD is een vereniging van kleine dorpen, daarnaast is de BOKD het steunpunt voor dorpshuizen in Drenthe.</p> <p>De achterban is dan ook tweeledig:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ca. 135 dorpsbelangenorganisaties (leden) in Drenthe, dorpen tot 4.000 inwoners kunnen lid zijn en hiervan is 85% is inderdaad lid; 2) ca. 120 dorps- en buurthuizen: dit zijn donateurs die voor hun donatie dienstverlening krijgen van het steunpunt dorpshuizen (ondersteuning, advisering). <p>Rechtsvorm: vereniging. Vanuit de vereniging is een bestuur ingesteld en dat bestuur heeft 4 fte in dienst.</p> <p>De ALV is besluitvormend binnen de verenigingsstructuur.</p> <p>Rol BOKD:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ondersteunen van de vrijwilligers in de dorpsbelangenorganisaties; - het zijn van intermediair en - ontwikkelingen in de gaten houden: wat betekent zo'n nieuwe ontwikkeling, anticiperen op, hoe verhouden ontwikkelingen zich tot elkaar. <p>Ook intermediair naar de provincie: inbreng deskundigheid.</p> <p>Praktijkvragen neerleggen bij onderzoekers/kennisplatforms.</p> <p>Daarnaast met bewoners/dorpen concreet aan de slag met tal van projecten (procesbegeleider, zorgen voor input van deskundigen, etc.).</p>

Wat is uw standpunt t.a.v. windenergie in het algemeen en in het bijzonder in de Veenkoloniën?	<p>Geen standpunt: vanuit de rol van de BOKD geen mening t.a.v. windenergie: neutraal.</p> <p>Algemeen: liever eerst brede Drentse discussie gevoerd: wat kunnen we aan duurzaamheid doen?</p> <p>Kans: als Drenthe aanhaken op Netwerk Duurzame Dorpen.</p> <p>Wij zien dat er vanuit de dorpen energie is om te werken aan duurzaamheid en dat er op het gebied van verbinden van ambities/ beleid van overheden enerzijds en voorlopers/initiatiefnemers anderzijds nog een wereld te winnen is.</p> <p>Doel / inzet BOKD: behalen van duurzame doelen, initiatiefnemers helpen, goede voorbeelden promoten, vliegwiel op gang krijgen, gericht op het halen van concrete resultaten. Windenergie kan daarin een rol spelen / concrete invulling zijn.</p>
Welke voor – en nadelen ziet u t.a.v. windenergie in dit gebied?	Zie 3.
Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<p>De start en de invulling van het besluitvormingsproces t.a.v. windmolens is niet goed. Dit erkennen schept wellicht wat ruimte. Er is te weinig aandacht voor de procesmatige invulling, nu wordt gewerkt met oogkleppen vanuit één dominant belang.</p> <p>BOKD: als je het proces goed inricht heb je minder gedonder: concrete resultaten met draagvlak.</p> <p>Wat hebben we nog aan de bevolking te bieden?</p> <p>Houd de argumentatie zuiver!</p>
Ziet u kansen / problemen / ideeën / zorgen in het gebied die mogelijk kunnen profiteren van de komst van windenergie?	<p>Het is nu fantastisch wonen en werken op het platteland: de uitgangssituatie is goed.</p> <ul style="list-style-type: none"> . Kansen i.r.t. windenergie: middelen vrijspelen voor de plattelandsgemeenschap, geef dorpen zeggenschap over de besteding. Dit profijt moet ten goede komen aan de inwoners: bijv. aanwenden als vliegwiel voor concrete (energie)projecten. . Dit profijt moet niet ingezet worden als compensatie van bezuinigingen door gemeenten / derden. Voorkom dat het een rekenkundige exercitie wordt. . Probleem: sociale onrust, verdeeldheid en spanningen binnen de dorpsgemeenschappen. De gevolgen op lokaal niveau zijn niet gering.
Zo ja, hoe zou dat profijt er uit kunnen zien?	Zie punt 6.
Welke boodschap wilt u meegeven aan provincie en gemeenten?	<p>.Verstrek informatie: maak duidelijk waar het maximum ligt t.a.v. het aantal MW 's (combinatie: aantal molens en hoogte van molens): laat zien waar we over praten, zorg voor visualisaties (3 D modellen). Geef ook duidelijkheid omtrent kosten versus baten en evt. andere vragen die leven in de streek.</p> <p>. De ruimtelijke inpassing combineren met de sociale component, dus met de bril op van de bewoners in het gebied en hun zorgen vertalen in de randvoorwaarden / normen. Zorg voor Drentse normen i.p.v. landelijke normen.</p> <p>De BOKD uit haar zorgen over het huidige besluitvormingsproces en vraagt met klem aandacht voor de inbreng en rol van de bevolking. Maak duidelijk hoeveel ruimte er voor de bewoners is om invloed uit te oefenen op het besluitvormingsproces: waar hebben we nog iets over te zeggen? Wees duidelijk!</p>
Bijzonderheden	<p>De BOKD richt zich op het ondersteunen van dorpsbelangenorganisaties zodat zij hun (in het advies van de BOKD neutrale) rol goed kunnen spelen. Hierbij kan de BOKD ook een rol spelen in het vraagstuk over hoe eventuele revenuen van windenergie ten goede te laten komen aan de dorpsgemeenschappen.</p> <p>De BOKD wil graag een rol spelen om te werken aan duurzaamheid in de dorpen, maar dan vanuit een ander vertrekpunt.</p>

BIJLAGE 4: GESPREKKEN MET DORPSBELANGENORGANISATIES

Naast organisaties / privé personen in het gebied zijn ook dorpsbelangenorganisaties gevraagd om hun inbreng te leveren ten aanzien van de ontwikkelingen rondom windenergie. Er zijn in totaal 17 verschillende dorpsbelangenorganisaties in en om het noordelijk deel van de Drentse Veenkoloniën benaderd. Hiervan hebben 11 organisaties deelgenomen aan de georganiseerde avonden (zie onderstaande tabel). Daarnaast heeft de Stichting Streekbelangen 1^e Exloërmond schriftelijk gereageerd.

datum	deelnemende dorpsbelangenorganisaties							totaal aantal deelnemers
1 nov	Gasselter-nijveensche-mond	Gieterveen	Drouwen / Bronneger en B'veen	Tweede Exloërmond				6 personen
9 nov	Eext	Eexterzandvoort	Gasselter-nijveen	Annerveen, Spijkerboor Nieuw Annerveen	Nieuwe Diep / Bareveld	Musselkanaal	Eexterveen	11 personen

BIJLAGE 5: GESTELDE VRAGEN AAN DE DORPSBELANGENORGANISATIES

Voor de meeste dorpsbelangenorganisaties geldt dat de achterban bestaat uit de bewoners van het betreffende dorp. Het merendeel van deze organisaties richt zich op het organiseren van gezamenlijke activiteiten / feestelijke gelegenheden in het dorp waar iedere inwoner aan deel kan nemen. Vanuit deze gemêleerde achterban is het voor de besturen niet te doen om het standpunt van de inwoners te verwoorden wanneer het gaat om controversiële onderwerpen als windenergie. Daarvoor is de achterban te divers en liggen de verschillende meningen te ver uit elkaar. Tegen deze achtergrond zijn de vragen meer in algemene zin gesteld (zie onder) met als doel om met elkaar te bespreken wat er leeft en speelt in de verschillende dorpsgemeenschappen.

Tijdens de twee avonden met dorpsbelangenorganisaties zijn de volgende vragen gesteld:

- 1. Welke organisatie vertegenwoordigt u?**
- 2. Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?**
- 3. Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?**
- 4. Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?**
- 5. Welk boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten?**

BIJLAGE 6: RESULTATEN DORPSBELANGENORGANISATIES 1 NOVEMBER 2011

Antwoorden m.b.t. vragen 1 en 2: Welke organisatie vertegenwoordigt u / Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?

	Deelnemende dorpsbelangenorganisaties			
Dorpsbelangen	Gasselternijveenschemond	Gieterveen	Drouwen / Bronneger en Bronnegerveen	Tweede Exloërmond
Vertegenwoordigd door	Mevr. A. Edelenbosch	Mevr. A. Bakker De heer R. Kleijn	De heer K. Prikker	De heer H. Jongsma (secr.) en de heer G. Dijkhuizen
Organisatiwijze:	Vereniging	Vereniging met 250 leden	Vereniging, 90% van de huishoudens is lid	Vereniging met 150 leden

Antwoorden m.b.t. vraag 3: Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?

Problemen
<p>De initiatieven m.b.t. windmolens betekenen een splijtzam in de gemeenschap. Er is onduidelijkheid over wie aanspreekpunt is (verschillende overheden en diverse partijen zijn betrokken).</p>
<p><i>Besluitvorming / geloofwaardigheid:</i> de RCR dwarsboomt het besluitvormingsproces van provincie en gemeenten. Door de manier waarop gewerkt wordt is de geloofwaardigheid weg. <i>Krimp:</i> windmolens versterken de krimp. De huizenmarkt zakt in, het woongenot verdwijnt. Scholen en voorzieningen verdwijnen. <i>Investerings:</i> er zijn investeringen gedaan om dit gebied te stimuleren, dit wordt weggevaagd. Aantasting van de woon- en leefomgeving. Het tast ook de individuele investeringen aan (eigen huis, bedrijven, horeca). <i>Landschap:</i> het agrarisch landschap verandert in een industriegebied.</p>
<p><i>Recreatie/ toerisme:</i> De recreatiesector is een belangrijke inkomstenbron. Dit gaat teruglopen. <i>Overlast:</i> Slagschaduw en geluid vormen problemen. <i>Gezondheidsproblemen:</i> laag frequent geluid draagt heel ver. Er wordt gepraat over gemiddelden, dit is niet de maat voor hoe het wordt ervaren als geluidsbelasting. Er is nu geen/weinig achtergrondgeluid, door windmolens wordt dit fors anders. Dit geldt ook voor de verlichting.</p>

Zorgen

Geen invloed op het besluitvormingsproces, reacties op de MER zijn van tafel geveegd. Planning in de vakantietijd. Zorg: alles is al beslist, dit soort avonden zijn een formaliteit, maar de beslissing is al genomen. Geen interesse voor de bewoners in dit gebied, minachting voor de burgers.

Dit is een veenontginningsgebied, de glooiing van veendal naar Hondsrug is karakteristiek voor dit gebied. Dit wordt teniet gedaan door de komst van windmolens: het karakteristieke cultuurhistorische landschap en de rust, ruimte en openheid verdwijnen.

De aantrekkingskracht voor recreatie wordt aangetast.

Het is nu een grootschalig agrarisch gebied.

Boeren die verdienen aan windmolens zullen niet meer investeren in een innovatieve landbouw.

Hoe gaat het straks verder in dit gebied: wat zijn de gevolgen en consequenties voor de onderlinge verhoudingen als de molens er staan?

De sociale impact is enorm!

Het kost veel subsidie, dat is eigen belastinggeld wat wordt geïnvesteerd in windmolens waar veel inwoners tegen zijn.

Zorgen t.a.v. draagvlak

Ideeën

Sluit aan bij initiatieven in Emmen / Hoogeveen / Coevorden. Niet meer realiseren dan de afgesproken 200 MW.

De subsidieregeling klopt niet, het zou moeten gaan om duurzame energie / vermindering CO2. Zonnecollectoren kunnen in de toekomst een goed alternatief worden .

Er moet lokaal energie opgewekt worden wat direct naar de gebruiker gaat. Particulieren krijgen geen subsidie.

Win de energie daar waar het gebruikt wordt: transport van de energie levert veel energieverlies op.

Industrie is de grootverbruiker van energie, in dit gebied is geen/nauwelijks industrie.

Antwoorden m.b.t. vraag 4: Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?

betreft	vraagt bijzondere aandacht voor:
draagvlak	Hoe gaat provincie / het rijk zorgen voor draagvlak?
informatie	De informatievoorziening schiet tekort en er is nooit iets eenduidig.
geloofwaardigheid	De geloofwaardigheid van de overheden is in het geding. Beslissingen worden erdoor gedrukt. Er wordt gesproken over draagvlak, cultuurhistorische waarden, inspraak, betrokkenheid bij het gebied, maar hier wordt niets van teruggezien.
werkgelegenheid	Het is een krimpgebied. Het gebied heeft behoefte aan werkgelegenheid.
energie	Energie kun je niet opslaan. Leveringszekerheid veilig stellen: de energiecentrales moeten de pieken en dalen opvangen in de productie van windenergie. Hierdoor draaien de energiecentrales inefficiënt. De kosten zullen omhoog gaan omdat er minder afnemers zijn i.v.m. eigen energieproductie.
energiecentrales	Door verschillen in vraag gaan ze inefficiënter werken.
profijt gebied	Er wordt geschermd met lagere energieprijzen: dit wordt gezien als aflat.

Antwoorden m.b.t. vraag 5: Welke boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten?

betreft	boodschap aan provincie en gemeenten:
Luisteren!	Het lijkt alsof het al beslist is, maar neem de boodschap uit dit gebied serieus mee.
productie	Produceer energie daar waar het echt nodig is: industrie / Randstad. 95% van de energie wordt door het bedrijfsleven gebruikt, de huishoudens gebruiken maar 5%.
provincie / gemeenten	Waar staat de provincie, waar de gemeente? Beken kleur. Dit bepaalt het stemgedrag van de bevolking.
openbaarheid	Publiceer de interviewronde / onderzoeksresultaten.
onmacht	Bewoners in het gebied voelen zich niet gehoord. Het is willekeurig welke partijen gehoord worden. Er moet geluisterd worden. Dorpsbelangen is niet de vertegenwoordiger van de mensen in het gebied.
provincie en gemeenten	De gekozen volksvertegenwoordiging moet sterker stelling nemen tegen de landelijke politiek: de belangen van de regio vertegenwoordigen. Maak een vuist tegen meer dan 200 MW.
betrokkenheid	De betrokkenheid houdt hier niet op, moet tijdens het hele vervolgproces blijven, ook bij het maken van de visie.
referendum	Toets het draagvlak onder de bewoners van het zoekgebied!
jeugd	Is niet goed vertegenwoordigd, zoals dat nu gebeurt. In Borger is een middelbare school (Esdalcollege), daar de meningen peilen.
informatievoorziening	Onzekerheid en niet eenduidige informatie: geeft onrust.
kwaliteiten van het gebied	Film: de stille kracht van de Drentse natuur (Hunzedal en Drentsche Aa) kijken! Dit geeft precies weer welke waarden in het geding zijn door de komst van de windmolens.

BIJLAGE 7: RESULTATEN DORPSBELANGENORGANISATIES 9 NOVEMBER 2011

Antwoorden m.b.t. vragen 1 en 2: Welke organisatie vertegenwoordigt u / Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?

	Deelnemende dorpsbelangenorganisaties						
Dorpsbelangen	Eext	Eexterzandvoort	Gasselternijveen	Annerveen, Spijkerboor, Nw Annerveen	Nieuwe Diep / Bareveld	Musselkanaal	Eexterveen
Vertegenwoordigd door:	Dhr. S. Meulenbeld	Dhr. R. de Bruin	Dhr. J. Konijn en W. Tuijt	Dhr. E. Boerma en H. Waterbolk	Dhr. B. Ratgers en J. Lourens	Dhr. H. Schiphuis	Dhr. B. Smedes en J. Hoving
Achterban:	De verschillende verenigingen in het dorp	Vrijwel alle inwoners	Alle bewoners van Gasselternijveen en Gasselterboerveen	Vrijwel alle inwoners zijn lid	Vrijwel alle inwoners van Nieuwe Diep/Bareveld	Vertegenwoordigt Musselkanaal richting gemeente Stadskanaal	178 huishoudens
Organisatiewijze:	vereniging van verenigingen: dorpsbelangen vormt de koepelorganisatie, sinds 1991	Vereniging	Vereniging sinds 2001	Sinds 1960, nu een vereniging	Vereniging	Stichting met werkgroepen, breed spectrum van onderwerpen	Vereniging, sinds 27 jaar geleden

Antwoorden m.b.t. vraag 3: Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?

problemen / zorgen
<p>. Leefbaarheid in de dorpen gaat achteruit, voor mensen van buiten wordt het minder aantrekkelijk om hier te gaan wonen. Het open landschap gaat teloor, het agrarisch landschap verandert in een industrieel landschap.</p> <p>. De krimpproblematiek wordt versterkt, er ontstaat een overschot aan woningen. Minder mensen betekent dat de voorzieningen er op achteruit gaan. Ook economisch gaat de streek achteruit.</p> <p>. Er is al sprake van tweespalt, zorg over de sociale impact.</p> <p>. Het is van belang het gebied aantrekkelijk te houden, rust en ruimte worden schaars goed maar dit gaat ten onder door de komst van de windmolens. Het landschap wordt daardoor aangetast en het heeft veel impact op recreatie/toerisme en op eigen investeringen (waardedaling eigen woningen).</p> <p>. De krimpproblematiek verergert door de komst van windmolens: er dreigt ontvolking.</p> <p>. Er wordt geen rekening gehouden met de bewoners.</p>
<p>. Bewoners voelen zich overvallen, de koers lijkt al bepaald. De volgorde is totaal verkeerd, eerst beleid ontwikkelen en dan pas de boer op.</p> <p>. Subsidie gaat naar een beperkte groep, de rest van de bevolking heeft er niets aan maar moet er wel belasting voor betalen.</p> <p>. Zorgen t.a.v. de gezondheid: slagschaduw / flitslicht / geluid / psychische problemen.</p> <p>Er wordt een negatief effect van laagfrequente geluidsgolven verwacht: deze lage tonen reiken heel ver en hebben impact op het welbevinden (evenwichtsorgaan). Ook trillingen door de grond kunnen de nachtrust beïnvloeden.</p>
<p>Het is een open landschap met langgerekte dorpen. Hierdoor zijn er geen elementen die de effecten van windmolens (geluid, slagschaduw, visueel aspect) op hun omgeving absorberen/neutraliseren.</p>
kansen / ideeën
<p>. Invulling CO2 reductie op een andere manier: kleinschalig, passend bij het gebied met voordeel voor iedereen in plaats van een kleine groep en zónder aantasting van het landschap. Met duurzame energie aan de slag op basis van de trias energetica: 1. eerst besparen, dan 2. inzet van duurzame energiemiddelen (verschillende mogelijkheden) en tenslotte 3. voorzien in restbehoefte door efficiënt gebruik van fossiele energie.</p> <p>Er is een landelijke opgave t.a.v. windenergie en dit is vertaald naar opgaven voor de verschillende provincies. Dit is nu het uitgangspunt. Maar neem duurzame energie in plaats van windenergie als uitgangspunt en zoek naar andere manieren om dit in te vullen: het gaat ten slotte om reductie van de CO2 uitstoot op basis van het Kyoto-verdrag en dan kan op verschillende manieren ingevuld worden. Het is onzinnig om alleen op windenergie te focussen. Vanuit de dorpen leven er gedachten om zelf duurzame energie te produceren, bijvoorbeeld in coöperatie-verband. Zo heeft iedereen er iets aan: zoek naar kleinschaligheid, besparing, biomassa, zonnecellen, aardwarmte, etc. Dit zijn vormen die in dit gebied goed passen waarbij iedereen profiteert en die bovendien voor een langere periode extra werkgelegenheid in dit gebied opleveren. De Veenkoloniën zijn qua windsterkte geen optimaal gebied.</p>
<p>Oproep aan provincie / gemeenten om deze gedachten samen verder te ontwikkelen, zodat er ook echt actie komt en er iets gaat gebeuren. Mogelijk kan de prijsvraag van de E.O. Wijers Stichting als kapstok dienen om dit verder handen en voeten te geven.</p>
<p>De boeren / initiatiefnemers zien kans om hun inkomen te versterken d.m.v. de productie van windenergie. Dit is echter een duidelijke minderheid. Het verzet van het overgrote deel van de bevolking richt zich op de grootschaligheid van deze windparken en de aantasting van het landschap (situering). Het is een industrieel product, zoek dan aansluiting bij de industrieterreinen en plaats ze niet in een uniek open agrarisch landschap.</p>

Antwoorden m.b.t. vraag 4: Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?

betreft	vraagt bijzondere aandacht voor:
Het serieus nemen van de burgers	Zoeken naar draagvlak gebeurt niet, niet nu de focus blijft op windenergie. Kijk niet alleen naar windenergie maar zoek het breder als het gaat om de provinciale bijdrage aan duurzame energie en CO2 reductie.
Onderzoek	Er is sprake van een gebrekkige informatievoorziening. Uit onderzoeken wordt conclusies getrokken die niet kloppen. De opdrachtgevers betalen deze onderzoeken en de uitkomsten zijn niet neutraal: beter onderzoek doen.
Draagvlak	De mensen in dit gebied worden geraakt in hun directe woon- en leefomgeving en hun mening moet een belangrijke plaats innemen in de belangenafweging. Voorwaarde: heldere informatie waar het precies over gaat (hoogte en plaats molens). Op basis hiervan kunnen de bewoners hun mening vormen. Meningen peilen: organiseer een huis aan huis enquête in het gebied, om standpunten te verwoorden en draagvlak te peilen! Dit is een voorwaarde om tot een goede gebiedsvisie te komen. Schakel een onafhankelijke partij in.
Belangenafweging	Belangenafweging: meer ruimte / tijd / aandacht voor de mensen die het zwaarst worden geraakt door deze plannen. Meer gewicht geven aan hun mening en standpunten.
Juridisch aspect	Je staat als burger op achterstand: bij de initiatieven zijn grote, professionele organisaties betrokken met veel invloed, geld en kennis die duidelijke financiële belangen hebben. Als burger heb je veel minder informatie en kennis, dit geeft ongelijkheid. Wordt de juiste procedure gevolgd en worden de juiste middelen ingezet t.b.v. de besluitvorming?

Antwoorden m.b.t. vraag 5: Welke boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten?

betreft	boodschap aan provincie en gemeenten:
communicatie	Wat gaat er nu verder gebeuren? Er wordt een duidelijke reactie verwacht van provincie / gemeenten op de inbreng van deze avonden. De bevolking wil partij zijn in de verdere besluitvorming. Er is behoefte aan duidelijkheid over de verdere gang van zaken en bewoners willen hier nauw bij betrokken worden waarbij verwacht wordt dat er ook daadwerkelijk naar ze geluisterd wordt.
aanspreekbaar zijn	Volksvertegenwoordigers (met name provincie) en ambtenaren: laat je meer zien!
kennis	Er is meer kennis buiten de overheden dan binnen de overheden. Maak gebruik van kennis buiten de overheid en betrek de bewoners uit het gebied hier nadrukkelijk bij. De volksvertegenwoordigers moeten zich meer verdiepen in de problematiek en hetgeen er leeft en speelt in het gebied voor ze besluiten nemen.
meerdere wegen naar Rome...	Verbreed je blik, blijf niet alleen kijken naar windenergie. Er zijn meerdere manieren om de CO2 reductie te bewerkstelligen: geef alternatieven een eerlijke kans!!!
planschade	Maak burgers duidelijk hoe het zit met planschade en hoe dit is geregeld. Dit moet duidelijk zijn vóór het besluitvormingsproces
nulmeting	Breng de huidige situatie in het gebied ik kaart: nulmeting. Vervolgens kunnen de consequenties in kaart worden gebracht aan de hand van relevante aspecten (criteria): waardedaling onroerend goed, effect op de krimpproblematiek/regionale economie, natuur, impact op het landschap. Op basis van een goede nulmeting kunnen de effecten van verschillende alternatieven goed worden afgewogen: maatschappelijke kosten-batenanalyse.
randen provincies / ruimtelijke invulling	Nu zijn de randen van de provincies in beeld voor het plaatsen van windmolens. Zo gaat het vaker met het plaatsen van omstreden functies. Zoek naar de samenwerking met Groningen als het gaat om plaatsing van de windmolens om zo tot een optimale ruimtelijke invulling te komen.
negatieve impact op recreatie / toerisme	De omvang van de turbines en de grootschaligheid van de plannen hebben impact op een heel groot gebied (ook op de Hondsrug) en dat is funest voor recreatie / toerisme.

Schriftelijke reactie Stichting Streekbelangen 1^e Exloërmond.

1. Welke organisatie vertegenwoordigt u?	Dhr. J. Dost, voorzitter van de Stichting Streekbelangen 1e Exloërmond
2. Wie is uw achterban en hoe bent u georganiseerd?	Een groot deel van de inwoners van 1e Exloërmond en Exloërveen. Totaal 450 inwoners. Onze achterban bestaat uit burgers en ondernemers waaronder initiatiefnemers Windenergie. Wij zijn een stichting met een stichtingsbestuur uit de inwoners van 1e Exloërmond. Het betekent dat er bij de stichting verschillende zienswijzen leven in ons dorp.
3. Welke kansen / problemen / zorgen / ideeën leven bij uw organisatie gelet op de plannen voor windenergie?	<ul style="list-style-type: none"> . De zorgen voor onze organisatie bestaan vooral uit het bewaren van éénheid in het dorp. Voor de leefbaarheid in een klein dorp is eenheid onontbeerlijk. De initiatiefnemers hebben de plannen wel gepresenteerd, maar geen overleg gevoerd met de bewoners van ons gebied. . Zaken als aantal en omvang van de te plannen molens (geen woud van molens).
4. Welke zaken vragen naar uw mening bijzondere aandacht?	<ul style="list-style-type: none"> . Op een zo neutraal mogelijke afstand tussen de dorpen. Dus niet alles vol bouwen tussen de lintdorpen. . Eén rij molens tussen 2 lintdorpen met een onderlinge afstand van ca. 1000 meter. . De mogelijkheid benutten om bij het ontstaan van slagschaduw de wieken uit de wind te zetten.
5. Welk boodschap wilt u meegeven aan de provincie en de gemeenten	<ul style="list-style-type: none"> . De provincie en de gemeenten dienen de belangen van de plattelands bewoners goed tegen elkaar af te wegen. Het gaat hier om meer dan alleen de productie van schone energie, namelijk de leefbaarheid van het platteland. . De te behalen energiewinst mede ten goede laten komen aan de inwoners, bijvoorbeeld door stimuleren tot mogelijke deelname aan het project.

BIJLAGE 8: IN GESPREK MET JONGEREN

Ook voor de jongeren in het gebied is windenergie een belangrijk onderwerp. Hun meningsvorming wordt sterk gevoed door de gesprekken die hier thuis over worden gevoerd. Voor veel jongeren is het lastig om zich een goed beeld te vormen van de toekomstige situatie omdat onduidelijk is hoeveel, op welke plek en met welke omvang de windmolens geplaatst worden.

Er is gesproken met twee groepen: een groep jonger dan 14 jaar en een groep ouder dan 14 jaar.

Om de meningen te peilen is een aantal stellingen voorgelegd waarop de jongeren konden reageren (eens / oneens / neutraal):

- 1) het is een goede zaak dat er windmolens in dit gebied komen;
- 2) windmolens verpesten het landschap;
- 3) windmolens zijn heel goed voor de werkgelegenheid;
- 4) door de komst van windmolens gaan mensen verhuizen;
- 5) dit is de beste plek voor windmolens in Nederland en
- 6) windmolens leveren alleen geld op voor de boeren.

Onderstaand is de inbreng van de jongeren per stelling weergegeven. De getalsverhouding is alleen gebaseerd op de groep jonger dan 14 jaar: de groep van 14 + wisselde te sterk van samenstelling en is daarom niet weergegeven. De argumenten zijn wel aan beide groepen ontleend.

Nota Bene: gelet op de omstandigheden en de beperkte groep jongeren uit slechts één dorp kunnen deze resultaten **niet** beschouwd worden als representatieve weergave van meningen van jongeren in het gebied!

Stelling 1.

stelling	het is een goede zaak dat er windmolens in dit gebied komen		
	eens	neutraal	oneens
standpunt			
uitslag	5		7
argumenten	Het is groene energie: een goede zaak. Het geluid is mooi, beter een paal dan mais: je kunt om de paal heen kijken en dat lukt bij mais niet.		Geeft herrie, uitzicht verpest, geen mooi groen land meer, slagschaduw van de wieken

Stelling 2.

stelling	windmolens verpesten het landschap		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	7		5
argumenten	De witte palen verpesten het landschap		het is kunst

Stelling 3.

stelling	windmolens zijn heel goed voor de werkgelegenheid		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag		2	10
argumenten			Dat is alleen zo bij het plaatsen van de windmolens, verder niet

Stelling 4.

stelling	door de komst van windmolens gaan mensen verhuizen		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	7		5
argumenten	Ze gaan liever ergens wonen waar geen windmolens staan: last van het lawaai. Huizen worden moeilijker verkocht.		Boeren hebben er profijt van. Mensen die hier wonen verhuizen niet, misschien twee. Ik zal nooit verhuizen.

Stelling 5.

stelling	dit is de beste plek voor windmolens in Nederland		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	5	1	6
argumenten	Het is maar een klein dorpje, kan prima hier. Op zee wordt het uitzicht veel meer verpest. Veel ruimte. Veel wind.	Voorkeur voor plaatsing van windmolens op zee, maar daar zitten ook weer nadelen aan: het is niet goed voor de walvissen en kost veel geld.	Beste plaats is op zee. In zo'n mooi dorp is dat niks. Past niet in dit gebied.

Stelling 6.

stelling	windmolens leveren alleen geld op voor de boeren		
standpunt	eens	neutraal	oneens
uitslag	7		5
argumenten	Je bespaart energie maar je verdient er niks aan. Alleen boeren profiteren, <u>behalve</u> als door een kabeltje de stroom voor de mensen beschikbaar zal zijn.	De investering is groot, het duurt lang voor de boeren er aan verdienen (als dat al lukt).	Niet alleen de boeren, ook de mensen die vlak bij wonen en die land hebben waar ze op komen te staan. Iedereen profiteert van de energie. Dat geluid hoor je niet: ze zijn te hoog. Extra inkomsten! Iedereen krijgt groene stroom.

COLOFON

Gebiedsvisie Windenergie Fase 1: resultaten interviews / gesprekken

definitief rapport
5 december 2011

opdrachtgevers:

- provincie Drenthe
- gemeente Aa en Hunze
- gemeente Borger-Odoorn

contactpersonen:

- Eddy Diekema, provincie Drenthe
- Peter van der Veen, gemeente Aa en Hunze
- Henk Brink, gemeente Borger-Odoorn

Dit rapport is opgesteld door:

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT

Titian Oterdoom
Meerweg 165
9752 XA Haren
oterdoom@eopm.nl
www.elzinga-oterdoom.nl

ELZINGA & OTERDOOM
PROCESMANAGEMENT